Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.)

№ 4 (268)

24 студзеня 1996 г.

Кошт — 1000 рублёў

СТАТУТ 1566 ГОДА Стар. 3.

ГРАМАТЫКА АНТОНА ЛУЦКЕВІЧА Стар. 6.

ПОСТУП ТЫДНЯ

❍ **СТАРШЫНЁМ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ АБРАНЫ ЛІДЭР АГРАРНАЙ ПАРТЫІ СЯМЁН ШАРЭЦКІ.** На першай прэс-канферэнцыі Старшыня Вярхоўнага Савета на пытанне пра ягонае бачанне знешнепалітычных праблем Беларусі падкрэсліў: трэба спыніць абяцанкі людзям, што будзе адноўлены СССР. «Трэба думаць, што ў нас ёсць свая дзяржава, якую трэба ўмацоўваць і кіравацца ў палітыцы яе інтарэсамі, — заявіў С.Шарэцкі. — Мы звязаны эканомікай, культурай, нават сямейнымі сувязямі з нашым усходнім суседам — Расійскай Федэрацыяй. Гэта трэба ўлічваць, у бліжэйшай будучыні ўсходні напрамак будзе для нас прыярытэтным. Але гэта не значыць, што будзе пастаўлена пытанне аб аб'яднанні. Развіваць адносіны з Расіяй мы павінны не губляючы свайго суверэнітэту». Хочацца, каб Старшыня Вярхоўнага Савета не забыўся на гэтыя словы ні праз год, ні праз тры, ні праз пяць і праводзіў у жыццё палітыку, якая б умацоўвала нашу дзяржаўную незалежнасць.

❍ **16 СТУДЗЕНЯ НА ПАСЯДЖЭННІ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ БЫЛІ АБРАНЫ НАМЕСНІКІ СТАРШЫНІ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА.** Першым намеснікам Старшыні Вярхоўнага Савета стаў Васіль Новікаў, намеснікамі — Генадзь Карпенка і Юрый Малумаў. Генадзь Карпенка — адзіны з кіраўнікоў Вярхоўнага Савета, які размаўляе па-беларуску.

❍ ***САКРАТАРЫЯТ ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ВЫЗНАЧЫЎ ДАТУ*** *правядзення навуковай канферэнцыі «Дыскрымінацыя беларускай мовы ў Беларусі: гістарычны, палітычны і лінгвістычны аспекты» — 30 сакавіка сёлета.*

❍ **БЕЛАРУСКАМУ ТЭЛЕГРАФНАМУ АГЕНЦТВУ СПОЎНІЛАСЯ 75 ГАДОЎ. ЧУТКІ АБ ПЕРАЕЗДЗЕ ФІЛАЛАГІЧНАГА ФАКУЛЬТЭТА БЕЛДЗЯРЖУНІВЕРСІТЭТА,** з будынка, дзе раней была ВПШ, аказаліся толькі чуткамі. Як стала вядома з Адміністрацыі Прэзідэнта, філфак застанецца, дзе і быў.

❍ ***ПАСЛЯ СЯМІМЕСЯЧНАГА ПЕРАПЫНКУ Ў МАГІЛЁВЕ АДНАВІЎСЯ ВЫХАД ГАЗЕТЫ «РАТУША»***, *якая стала цяпер выходзіць як непартыйная, незалежная газета. Адзінае, што засталося ад старой «Ратушы», — гэта яе беларуская мова. І на сённяшні дзень «Ратуша» засталася адзіным выданнем на Магілёўшчыне, якое адмовілася пераходзіць на двухмоўе.*

❍ **МІЖНАРОДНАЯ АСАЦЫЯЦЫЯ БЕЛАРУСІСТАЎ І НАЦЫЯНАЛЬНЫ НАВУКОВА-АСВЕТНЫ ЦЭНТР ІМЯ Ф.СКАРЫНЫ ВЫДАЛІ** нулявы нумар інфармацыйна-аналітычнага бюлетэня «Кантакты і дыялогі». Галоўная мэта бюлетэня — інфармаваць аб грамадска-культурным узаемадзеянні Беларусі з іншымі краінамі і народамі.

❍ ***АРГКАМІТЭТ ПА ПАДРЫХТОЎЦЫ ЭКСПАЗІЦЫІ НАШАЙ КРАІНЫ І ПРАВЯДЗЕННІ ДЗЁН ЭКАНОМІКІ БЕЛАРУСІ Ў НЯМЕЧЧЫНЕ ВЫРАШЫЎ*** *выдаць альбом пад назвай «Беларусь». Ён будзе выдадзены на беларускай, нямецкай і англійскай мовах.*

Жыццё Таварыства

На першым пасяджэнні Сакратарыята ТБМ

11 студзеня ў сядзібе Таварыства беларускай мовы адбылося пасяджэнне Сакратарыята ў новым яго складзе. Акрамя сяброў Сакратарыята, у ім удзельнічалі штатныя супрацоўнікі ТБМ ды запрошаныя прадстаўнікі грамадскіх, палітычных і дзяржаўных арганізацый.

Першым было абмеркаванае пытанне аб выкананні рашэння Рады ТБМ — арганізацыі канферэнцыі, прысвечанай сучаснаму стану беларускай мовы, яе дыскрымінацыі ў гістарычным, палітычным і сацыяльным аспектах. У сувязі з гэтым прысутным давялося вырашаць цэлы шэраг праблем: ужываць ці не ўжываць у назве канферэнцыі тэрмін «дыскрымінацыя», вынікам чаго можа стаць адмаўленне дзяржаўных структур ад яе падтрымкі і ўдзелу ў ёй. Пасля нядоўгіх спрэчак гэтае акрэсленне вырашана было пакінуць.

У наступную чаргу разглядаліся пытанні ўдзелу ў канферэнцыі іншых арганізацый — недзяржаўных і дзяржаўных, грамадскіх і палітычных, аб персанальным складзе арганізацыйнага камітэта канферэнцыі, даце яе правядзення ды крыніцах фінансавання. Апошняя праблема аказалася надзвычай актуальнай з тае прычыны, што фінансавы стан Таварыства не дазваляе арганізацыі выдаткоўваць на свае праграмы значныя сродкі, а спадзявацца на дзяржаўную падтрымку акцыі абароны дзяржаўнай мовы не выпадае. Таму неабходным стаў пошук структур, гатовых не толькі маральна, але і практычна падтрымаць ТБМ.

Што да ўдзелу ў планаванай канферэнцыі іншых, акрамя Таварыства, арганізацый, дык было вырашана кола іх не абмяжоўваць, запрасіўшы, незалежна ад скіраванасці, усіх, для каго беларуская мова з'яўляецца прыярытэтам.

Наступнай праблемай да абмеркавання стала ўпарадкаванне фінансавых справаў Таварыства ды пытанні, што ўзніклі ў выніку змены складу кіраўніцтва ТБМ. Былі выказаныя прэтэнзіі да дзейнасці сп. Я.Цумарава. Сакратарыятам было прапанавана з мэтаю хутчэйшага разгляду пытання запазычанасці ТБМ дзяржаўным структурам ды іншых грашовых праблем далучыць да іх вырашэння рэвізійную камісію Таварыства.

У.П.

Шаноўныя акадэмікі, задумайцеся і адумайцеся!

Прэзідыуму Акадэміі навук Беларусі
Прэзідэнту Акадэміі навук Беларусі спадару Лявону СУШЧЭНЮ
Дырэктарам акадэмічных інстытутаў

Менская гарадская Рада Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны з артыкула-ліста «Сорак гадоў «Весці...» былі беларускамоўнымі. Навошта перакладаць іх на рускую мову?», які надрукаваны ў «Навінах АН Беларусі», № 50, даведалася аб практычнай антыбеларускай, антынацыянальнай, шавіністычнай дзейнасці навукоўцаў-асаднікаў, для якіх ніколі не было беларускай мовы, нягледзячы, што яны на стала ўсталяваліся на беларускай зямлі і па прызначэнню свайго таленту і месцы ў жыцці грамадства Беларусі павінны не толькі спрыяць вяртанню беларускаму народу адабранай знешнімі сіламі роднай нацыянальнай мовы, але і павінны быць прыкладамі-носьбітамі яе ў беларускай Акадэміі навук. Асаблівае здзіўленне выклікае тое, што з ініцыятывай духоўнага забойства не аднаго чалавека, а цэлага этнасу (няма роднай боскай мовы — няма нацыі) выступіла жанчына-акадэмік Л.Хатылёва. Гэта жахліва.

Пісаць аб тым, што ў нацыянальнай Акадэміі Беларусі беларуская мова павінна адраджацца і пашырацца, а яе акадэмікі павінны быць жывымі апосталамі сучаснага беларускага рэнесансу, алагічна. У Акадэміі навук Расіі працуюць акадэмікі іншых нацыянальнасцей, у тым ліку і беларусы, але пакуль невядомы вар'яцкі ўчынак — прапанова аб спыненні выдання «Известия...» на расійскай мове. Ці Акадэмія навук Беларусі не падпадае пад агульныя законы логікі і здаровага сэнсу?

Шаноўныя акадэмікі, навукоўцы Беларусі, спыніцеся, адумайцеся, задумайцеся аб асабістай адказнасці за вяртанне беларускай мовы ў сцены акадэміі, універсітэтаў, школ — у цэлым: у асяроддзе навукі, культуры, адукацыі. Беларусы маюць права жыць у сваім родным беларускамоўным асяроддзі, а вярнуць яго, выхоўваць нацыю — ці не гэта галоўнае прызначэнне Вашага таленту, Інтэлекту, прафесійнай і грамадзянскай адказнасці. Прыкра будзе, калі, напрыклад, імя акадэміка Л.Хатылёвай за яе навуковыя дасягненні будзе напісана залатымі літарамі, а за знішчэнне беларускай мовы — як сучаснага Мураўёва.

Патрабуем не толькі спыніць задуманае закрыццё беларускамоўных выданняў, а, наадварот, распрацаваць праграму паступовага пераводу ўсіх выданняў на беларускую мову ў Акадэміі навук незалежнай і суверэннай Беларусі.

По даручэнні Менскай гарадской Рады ТБМ Мікола САВІЦКІ, прафесар.

Маладая Беларусь

Снежаньскі фестываль «Зямля пад белымі крыламі-1996»

3 снежня 1995 г. у гарадзенскім Палацы хімікаў адбыўся заключны канцэрт пераможцаў конкурсу «Зямля пад белымі крыламі-1995» (Гісторыя і песні Беларусі). Пераможцы (узростам ад 10 да 20 гадоў) атрымалі заслужаныя ўзнагароды: магнітолы «Sony», «Panasonic», кнігі, ласункі ды іншыя падарункі дзякуючы падтрымцы Беларускага Фонду Сораса. Але не меншую радасць пераможцы атрымалі ад іх уласных твораў, якія прагучалі ўпершыню ў выкананні прафесіяналаў.

А што ж рабіць тым, хто, на жаль, не наведвае музычную школу? У іх таксама ёсць магчымасць удзельнічаць у нашым конкурсе — у літаратурна-гістарычным раздзеле. Дзеля гэтага трэба скласці гістарычную даведку пра сваю сям'ю з звесткамі пра хаця б некалькіх продкаў, іх імёны, даты і месца жыхарства, прафесіі, характары, творчыя схільнасці, пра цікавыя выпадкі, генеалагічнае дрэва роду, не менш за тры пакаленні. (Па сакрэту скажу: журы вельмі падабаецца, калі вы дабераецеся да пра-пра-пра-прадзедаў — тады і можна спадзявацца на прызы.) Каб прыгожа намаляваць радаслоўнае дрэва — паглядзіце ў газеце «Наша слова» (№ 40 за 1995 год), як выштукаваны радавод Агінскіх. Можна дапоўніць свой

(Заканчэнне на с.8.)

Творчасць нашых чытачоў

Юозас РЫБІКАЎСКАС

Сучасным ворагам беларушчыны

Чаго вам хочацца, панове?
Які вас выклікаў прымус
Забіць трывогу аб той мове,
Якой азваўся беларус?
Янка Купала.

У час надзеі і змагання
Звяртаўся так Пясняр да вас.
На гэта грознае пытанне
Калі пачуем мы адказ?

Народ запомніў крыўд нямала,
Быў доўгі шлях да Калымы...
І наша мова ледзь гучала
Ў гады чырвонае чумы.

Прайшлі гады выпрабаванняў,
Хлусні і здзекаў, і пакут...
Ідзе чароўны светлы ранак
У змучаны наш родны кут.

Ў дзяржаве незалежнай, новай
Ўжо родны дух пачаў лунаць...
А вам усё хочацца, панове,
Чужыя песенькі спяваць.

г. Коўна, Летува.

Ліст у рэдакцыю

Трывожна і горка

У нашым бязладным жыцці штодня сустракаешся з рознымі праявамі, якія выклікаюць адмоўныя эмоцыі. Балюча і крыўдна, калі яны звязаны з пагардай да роднай мовы. Пра два такія выпадкі хачу расказаць.

Першы звязаны з перадвыбарчай кампаніяй. Невялікая група лідчан мікрараёна вуліцы Катляроўскага прыйшла на сустрэчу з кандыдатамі ў дэпутаты Вярхоўнага Савета па Чырвонаармейскай выбарчай акрузе. Пяць прэтэндэнтаў на крэсла парламентарыя, якія выступілі першымі, прамаўлялі, як у нас заведзена, на расійскай мове. Апошняму далі слова Сяргею Лазарэвічу, які гаварыў па-беларуску. Не паспеў ён закончыць выступленне, як пасыпаліся бесцеремонныя пытанні-абвінавачванні. У іх ліку словы-папрокі, чаму кандыдат надумаўся(!) выступаць на беларускай мове. Знайшоўся, маўляў, разумнік, каб выдзеліцца. На жаль і здзіўленне, такі выбрык не выклікаў нават заўвагі з боку старшыні акруговай камісіі Пятра Гардзіёнка.

А зараз другі адрас. Вытворчае аб'яднанне «Лідабудканструкцыя» спраўляла свой юбілей. Здавалася, пастараліся арганізатары свята. Праходзіла яно не па шаблону. Адзначылі заслугі ветэранаў, нават першых кіраўнікоў ушанавалі. Былі, вядома, кветкі і падарункі, людзям прысвячаліся песні. Але, але... На імпрэзе не чуваць было беларускага слова. І не прагучала нават ні адна беларуская песня! «Руская ж мова ў нас дзяржаўная», — адказалі арганізатары ўрачыстасці на маё здзіўленне.

Вось як разумеюць у Лідзе вынікі прэзідэнцкага рэферэндуму! Божухна мой, што з намі робіцца! Каб так адракацца ад свайго роднага, нацыянальнага. І гэта ў старажытным горадзе Беларусі.

У «застойныя» гады ў вёсцы думаючыя кіраўнікі да такога не апускаліся. Успамінаю юбілей вёскі Геранёны. Хоць былі тады райкамаўскія наглядальнікі, а на ўрачыстасці разам з расійскімі прагучалі беларускія і польскія песні, песні тутэйшых людзей. А вось у суверэннай Беларусі дачакаліся: гавары і спявай па-расійску. Рыхтуйся да «воссоединения», ці што?

Няўжо нашай краіне і яе народу наканавана стаць безымяннай тэрыторыяй і безымянным насельніцтвам дзеля ўмацавання суседзяў?

Гэтыя пытанні я адрасую праз газету новаму Вярхоўнаму Савету, Прэзідэнту і ўраду Беларусі. Яны быццам за развіццё культуры беларусаў і, зразумела, іх мовы. А што ў жыцці? Пра Ліду сказана. Хіба лепш у Менску? Наўрад. Нават Беларускае тэлебачанне і радыё здаюць у гэтай справе ранейшыя пазіцыі. Горка і трывожна.

А.ЖАЛКОЎСКІ,
ветэран працы.
г.Ліда.

АЛЕ! АЛЕ!

Уважыў міністр беларуса

У бібліятэцы імя Янкі Купалы 12 снежня 1995 г. адбылася прэзентацыя праграмы інфармацыйнага цэнтра, створанага для дапамогі гуманітарыям-выкладчыкам ВНУ і настаўнікам школ. На прэзентацыі прысутнічаў і гаварыў пра рэформу адукацыі міністр Васіль Стражаў.

Мяне, чалавека, далёкага ад адукацыі, але прыхільніка адраджэння мовы, прывабіла гэтае мерапрыемства. Як толькі началася гутарка, неяк адразу паблеклі і гіпсавыя Янка Купала, і сцэны, аздобленыя малюнкамі юнакоў і дзяўчат у нацыянальных вопратках, і надпісы па-беларуску. Размова вялася на «великом и могучем». А калі пачаў выступаць міністр адукацыі, я перапытаў нават суседа — ці сапраўды гэта Стражаў, бо мо я не дачуў.

У сваім выступленні спадар Стражаў доўга з асаблівай разважлівасцю аб школах ў «американской», «европейской» і «советской». Адзначыў, на яго погляд, іх хібы і лепшыя бакі. З выступу я зразумеў, што савецкая школа не горшая, а таму, па сваёй сутнасці, і застанецца савецкай, толькі будзе рэфармавацца. Што савецкая адукацыя не горшая за замежную, пацвярджае запушчаны ў 1961 годзе спадарожнік, інтрыгуюча заўважыў сп.міністр.

Узровень развіцця грамадства вызначаецца не тым, што выраблявецца, а як выраблявецца. Спадарожнік, гэта свайго роду вопратка грамадства таго часу, па якой сустракалі, але ж праводзілі па розуму. Развіццё грамадства, узровень выхавання, між іншым, вызначаецца яшчэ і адносінамі да жанчыны, законнасці, нацыянальных традыцый, а таксама станам прыбіральняў, грамадскіх памяшканняў. Ці можам мы ў гэтым чым-небудзь пахваліцца? Няўжо сп.міністр ніколі не бачыў запляваных тратуараў, пашкоджаных, забруджаных сцен ў пад'ездах дамоў, не хадзіў у грамадскія прыбіральні, над яго вухам не лускалі ў грамадскім транспарце семкі і не мацюкаўся п'яны? Ці прыслухоўваўся ён калі, ідучы ў натоўпе рабочых, да іх размовы — адзін мат, лаянкі, убоства думкі? А гэта ж былыя выхаванцы савецкай школы. Дык ці дасць нам рэформа нешта іншае? Я адказу не пачуў. Не пачуў я і пра тое, як будзе развівацца нацыянальная школа, і наогул, ці будзе яна ўвогуле, і як будуць ураўнівацца расійская з беларускай мовай. Ён і словам не абмовіўся пра тое, што ёсць дзяржава Беларусь, яе школа, культура мовы, нацыянальныя асаблівасці.

Незалежна ад палітыкаў, усялякіх іх выбрыкаў-вызначэнняў накшталт «капіталістычная», «камуністычная», «еўрапейская» ці «савецкая» рэчаіснасць, ёсць агульначалавечыя каштоўнасці. У аснове школьных праграмаў менавіта яны павінны стаяць. Але ў такім выпадку спадару міністру з міністэрствам давядзецца распрацоўваць метадалогію дасягнення вызначанай мэты. А таму няма ўпэўненасці, што чарговы міністр не пачне чарговую рэформу. Нездарма на справядлівую цікаўнасць аднаго з прысутных, хто ж будзе несці адказнасць за вынікі рэформы, грунтоўнага адказу не атрымалася. Не выпрацаваны ў краіне механізм адказнасці за ўсялякія рэформы, эксперыменты. Вось чарговых «дроў наломім», а там паглядзім, што з імі рабіць.

Савецкая школа, зразумела, выхоўвае савецкіх людзей (а хацелася б, каб беларускіх). Але... Калі яна ёсць, дык што з гэта за школа, калі людзі, выхаваныя ёю, абыякавыя нават да гэтых самых саветаў?

Тым не менш, спадар міністр уважыў беларуса, уважыў. Адказаў на зададзенае пытанне па-беларуску. Але застаецца спрэчным: каго ўважыў і каго тым самым зняважыў. Асабіста я лічу знявагай майго ўласнага гонару, калі хтосьці у грамадскай бясьедзе, вёўшы гутарку па-расійску, пачне мне на мой беларускамоўны зварот тлумачыць па-беларуску. Гэтым ён падкрэслена выдзяляе мяне з калектыву. Гэта нават горш, чымся публічна тыцкаць пальцам у бок суразмоўцы.

Калі прытрымвацца такога ўзроўнівання, а дакладней, гульні ў двухмоўе, то мовы беларускай мы доўга не пачуем ні на прадпрыемстве, ні ва ўстановах, ні на грамадскіх мерапрыемствах.

На працы я карыстаюся беларускай мовай пастаянна, папярэдне цікаўлюся, ці разумеюць мяне. Калі хто скажа «не» — пераходжу на расійскую. Вельмі рэдка было, каб мяне не разумелі, і за гэта я вельмі ўдзячны майму калектыву, заводчанам, кіраўніцтву. Ёсць у іх глыбінная павага да беларускасці!

Мікола ЛАВІЦКІ,
намеснік начальніка аддзела аховы працы Менскага аўтазавода, старшыня Рады ТБМ Заводскага раёна.

У газетах

Вельмі хутка рабілі

Цікавы мы, браточкі, народ — нешта зробім, а потым пачынаем разважаць: што гэта такое атрымалася? Канешне, і пачацьства ў нас адпаведнае, бо наша ж. Вырашыла яно замест гістарычнай, усім зразумелай сімволікі даць сваю. Ну, мы ж думалі, яно ведае, што робіць. А паколькі прывыклыя ва ўсім яму дагаджаць, асабліва калі паабяцае нам светлую будучыню, даверыліся і прагаласавалі на рэферэндуме за што яно хацела. А цяпер аказалася — начальства само не ведае, а што яно такое народу стварыла.

Вось і давялося даваць кіраўніку Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь М.Мясніковічу распараджэнне наконт арганізацыі конкурсу на лепшае тлумачэнне цяперашняй дзяржаўнай сімволікі, праведзенай у жыццё праз рэферэндум у 1995 годзе.

Бо людзі, якія ўзначальваюць нашу «вертыкаль», хочуць быць сумленнымі перад сваім народам і самімі сабою. Таму рашылі: калі грамадзяне прагаласавалі «за», то няхай цяпер заадно і сваё тлумачэнне прапануюць: а канкрэтна за што — «за»?

Хай за матэрыяльнае ўзнагароджванне, ну, скажам, яку прагарме «Угадай мелодию» ці ў свой час — у «Литературке» пад рубрыкай «Што б гэта азначала?», паканкуруюць між сабой, выдадуць свае варыянты. А «наверсе» выберуць найбольш «падходзяшчы». Будзе, дарэчы, прычына арганізаваць яшчэ адну намінацыю — «Лепшы аўтар года тлумачэння дзяржаўнай сімволікі». Народ пачаў актыўна адукацца, назіраецца ўсплёск непадробнага энтузіязму творцаў, вынікі ўжо навідавоку.

Алесь МІКАЛАЙЧАНКА.

* * *

«На наш погляд, зялёны элемент сцяга можа сімвалізаваць сабою маладосць беларускай дзяржавы і яго кіраўніцтва, адсутнасць у дзеяннях прадстаўнікоў уладных структураў усялякіх шаблонаў ды стэрэатыпаў, уласцівых даўно сфарміраваным і закасцянелым дзяржаўным утварэннем. «Молодо-зелено!» — ці не пра нас казалася?..»

«Гэта раней, да 1991 года, усё разумелася адназначна: маўляў, наша мэта — камунізм! Цяпер жа неабходна бачыць у гэтай чырвані зусім іншы сэнс (але пры гэтым не вельмі ўжо далёка зазіраць: як вядома, і сцяг гітлераўскай Германіі таксама быў чырвоным!). Таму лепей за ўсё кожнаму разумець гэты колер так, як ён лічыць патрэбным. Хай нехта, каму ахвота, напружвае мазгі, спрабуючы высветліць, што б азначала гэта прыхільнасць Беларусі да чырвонай часткі спектра — нам і так будзе добра!..»

«Дарэчы, на тым першым узоры не было і контурнай карты Беларусі, якую цяпер асвятляюць промні ўзыходзячага (ці заходзячага) сонца па-над паўночным полюсам зямной кулі. Ясна, ужо апасля плебісцыту нехта з геральдычна думаючых дзяржаўных дзеячаў, калі дзіваваўся над рэтушаваным гербам, здагадаўся, што гэткай краіне, якая так паважае хрысціянскія традыцыі, як Беларусь, дзе святкуюць на ўсялякі выпадак па два Ражаствы ды па дзве Пасхі штогод, неяк непрыстойна асноўным элементам сваёй эмблемы мець нейкі зараастрыйскі сонцапаклонніцкі знак...»

(«Фемида», № 2, 1996 г.)

Але!

Былі б астролагі, а планеты і зоркі ўсё стрываюць...

Аўтар гэтых радкоў, магчыма, і не заўважыў бы публікацыі ў «Знамя юности» (9.06.96) пад назвай «Паміж небам і зямлёй», падпісанай: «Вераніка Кудраўцава, астролаг, спецыяльна для «ЗЮ». Не заўважыў бы, бо розных астралагічных прагназёраў зараз багата.

Але вось гэтае «спецыяльна» — неяк зачапіла сваёй, так бы мовіць, знарочыстасцю.

І, сапраўды, астролаг, акідваючы сваім «вешчым» позіркам тое, што закрыта ад вачэй звычайных людзей (неастролагаў, неведзьмакоў, не г.д.) — паказала: яна ведала, што трэба пісаць пра 1996 год, калі друкаваць напісанае ў «ЗЮ».

Аказваецца, сёлетні год, які ўжо ўступіў у свае правы, — гэта набліжэнне эры Вадалея, ў які ўвойдзе Уран. Але ў той жа час Юпітэр будзе знаходзіцца ў знаку Казярога.

Што ж азначае сімволіка Вадалея?

Гэта, як мяркуе шаноўная аўтарка, ёсць «спазнанне полюсаў: ад абсалютнага адмаўлення да абсалютнага сцвярджэння; адмаўлення расавага да нацыянальнага развіцця, але раздзяленне людзей па духу і перакананнях — вось найкаштоўнейшая сутнасць Вадалея.

Карацей, лепей у 1996 годзе афрыканцам плюнуць на тое, што яны — афрыканцы, белым еўрапейцам — на сваю прыналежнасць да еўрапейскай расы, японцам ды кітайцам — на ўласную манголаіднасць і г.д.

Ім усім лепей аб'яднацца. Асабліва — па перакананнях. Камуністам усіх колераў скуры — у камуністычны інтэрнацыянал, напрыклад. Капіталістам — у сусветную Кансерватыўную Супольнасць, а разнастайным хрысціянскім канфесіям — у Міжкантынентальную Апостальскую Царкву ды яшчэ пашукаць, ці не можна знайсці агульную базу для стварэння адной на ўсіх зямлянаў Рэлігіі шляхам аб'яднання з будзістамі, магаметанамі і шаманамі з паўвострава Чукотка.

Бо, яшчэ, аказваецца, у XIX стагоддзі «ўзрадзілася ідэя сусветнага братэрства і дружбы паміж народамі». Цудоўна!

Праўда, дзеля гэтага маньякі з сярпаста-малатвастымі, свастыкападобнымі ды іншымі знакамі Антыхрыста ў дзвюх сусветных і ў безлічы драбнейшых войнаў знішчылі ў XX стагоддзі больш за 50 мільёнаў насельнікаў, спрабуючы «перагілявіць» народы, нацыі і народнасці. Але ж гэта акалічнасць да ўвагі паважанай Веранікай Кудраўцавай не прымаецца.

У 1996 годзе, прарочыць яна, будзе мець месца «імкненне да аб'яднання славянскіх народаў»: «ідэйны ўздым»(?!) Потым сп.Кудраўцава тлумачыць: «Славянскія народы пачнуць асэнсоўваць свой агульны лёс, стануць фарміраваць ідэалогію будучыні». Праўда, пра тое, што станецца, напрыклад, з беларускай мовай і культурай (ці ўкраінскай, польскай, славацкай, балгарскай), астролаг не інфармуе. Відаць, гэта дробязь.

Але, трэба аддаць шаноўнаму астролагу належнае: яна прадбачыць, што з другой паловы лютага і да сярэдзіны сакавіка ў Беларусі «не выключана ўзмацненне нацыянальных тэндэнцый, «барацьба з ворагамі». Хто ж тут магчымы гараскапічны вораг?

Мяркуючы па прагнозу Веранікі Кудраўцавай, нясоладка будзе ідэолагам беларускага нацыяналізму, таму ж Зянону Пазьняку. «Напэўна, больш камфортна ён можа пачувацца за мяжою, але не ў краінах, што знаходзяцца пад знакам Рака. Во як! Карацей, Зянону Станіслававічу «па Кудраўцавай» свеціць эміграцыя, яму самы раз пакаваць «чамаданы» і «змывацца» з Беларусі, пакуль жывы.

Іншым палітыкам будзе куды лепей — і Вячаславу Кебічу, і Генадзю Карпенку і нават Станіславу Шушкевічу, якому нават пашэнціць «пакінуць пра сябе след»(?)... У паважанага Прэзідэнта, праўда, можа падарвацца здароўе, бо няспынная праца і змаганне дорага каштуюць.

А ўжо, як здароўе Аляксандра Рыгоравіча падарвецца, то «палітыка дзяржавы... можа змяніцца на 180 градусаў». Вось толькі спецыялістка па зорках і планетах не гаворыць, ці трэба выклікаць назад з-за мяжы Зянона Станіслававіча.

Вось такі «ЗЮ» надрукавала прагноз: у агародчыку бузіна, а ў Кіеве дзядзька. Але такая бузіна і такі дзядзька, што вельмі неабходныя славянасаборцам.

Алесь МІКАЛАЙЧАНКА.

Ліст у рэдакцыю

Для каго беларус плаціць падатак?

Агульнавядома, што без адладжанай падатковай сістэмы ў любой дзяржаве занялала б уся бюджэтная сфера, да якой у нас належыць і дзяржаўны кінапракат. Але, плацячы падаткі, ці бачым мы ўвасабленне сваіх выплат у канкрэтных справах? Варта ўключыць тэлевізар,п айсці ў музычную краму ці ў кіно — паўсюль перавага чужога над сваім. На беларускія кружэлкі, пераклад замежных фільмаў на родную мову ці на вытворчасць сваіх няма грошай — чуем мы. Затое, аказваецца, на распаўсюджванне аўдыёзапісаў расійскіх выканаўцаў ці пракат кіна- і відэафільмаў, хай нават заходняй вытворчасці, але агучаных па-расійску, сродкі знаходзяцца. Знаходзяцца магчымасці і для трансляцыі на Беларусь (аплачанай за нашыя грошы), у якой на адзіным нацыянальным тэлеканале і так пераважае чужая мова, яшчэ чатырох замежных тэлепраграм — усіх з-за ўсходняй мяжы. Дык куды ж ідуць нашыя грошы?

Калісьці адзінай рэччу, даступнай беларускім калекцыянерам, была кніга. З абвяшчэннем нашай краінай незалежнасці да бібліяфілаў далучыліся філатэлісты, якія цяпер маюць беларускія раздзелы ў сваіх калекцыях. Але я — аматарка відэа, хацо гэтае захапленне мае і чыста практычную скіраванасць. Мне хочацца, каб мае дзеці з тэлевізійнага экрана чулі не чужую мову, а сваю. Таму мая калекцыя відэазапісаў узнікла як супрацьвага таму, што накідвае нам нашая дзяржава праз тэлевізію і кінапракат. Дзякуючы ёй маёй дачцы, якой толькі чатыры гады, не трэба перакладаць словы, што гучаць з экрана, ды тлумачыць, што такое Беларусь і хто такія беларусы. Бо яна выхоўвалася не толькі на вершах Купалы, але і гледзячы відэазапісы канцэртаў беларускіх бардаў і рок-гуртоў, фільмаў «Данчык» ды «Мы адной табе належым». У гэты спіс я ўключу і «Калыханку», падчас трансляцыі якой нам з мужам даводзіцца, праўда, выключаць тэлевізар на сярэдзіне перадачы, аберагаючы дзіця ад уплыву двухмоўя (ці двудушнасці)?

Але дачка расце, і ёй ужо замала тых адфільтраваных перадач, тых мілых сваёй лаканічнай маўклівасцю амерыканскіх мультфільмаў пра Друпі, Тома і Джэры ды іншых... А што потым прапанаваць дзіцяці? Мы не хочам выхоўваць дачку на «Міколках-паравозах» ці броўкавых камісарах, не кажучы ўжо пра агрэсіўна-шавіністычную тэле- і кінапрадукцыю нашых усходніх суседзяў. Але ж нічога іншага дзяржаўная, аплачаная сродкамі з нашай кішэні, тэлевізія не прапануе, задавальняючы патрабаванні выключна расійскамоўнай часткі насельніцтва.

Дзяржава намі не цікавіцца. Затое, даведалася я з публікацыі ў «Чырвонай змене», у сталіцы ёсць прыватная студыя, якая займаецца распаўсюджваннем беларускіх відэакасет. Я адшукала тую студыю — на ёй мне запісалі фільм «Хрыстос прызямліўся ў Гародні», прапанавалі падборкі беларускіх кліпаў. Затое калі я пацікавілася беларускамоўнымі дублямі заходніх фільмаў, дык пачула ад перакладчыка Сержука Кірынкі: у іх гатовы пераклад амерыканскага фільма «Прывід у сталёвай масцы», а Беларускі дзяржаўны кінарэгістр нават прапанаваў ім свае тэхнічныя паслугі, але запрасіўшы за іх суму для студыі абсалютна непрымальную. «Хочаш працаваць на беларушчыну — працуй, але за гэта плаці грошы дзяржаве», — патлумачыў ён мне. Дык на што ж не хапае грошай нашай дзяржаве — на культуру ці на нас, беларусаў, яе грамадзян?

Т.ЕРМАКОВІЧ.

Наш каляндар

Хартыя шляхецкіх правоў і вольнасцяў

(26 студзеня 1566 года было загадана ўвесці ў дзеянне Статут ВКЛ.)

Жыццё нашых прашчураў рэгламентавалася пэўнымі грамадзянска-прававымі нормамі. Напачатку гэта было звычаёвае права, першыя запісы якога захаваліся ў граматах і дагаворах, прыкладам, у дагаворы Полацка, Віцебска і Смаленска з Рыгаю і Гоцкім берагам 1229 года. У XIV і XV стагоддзях пачало развівацца заканадаўства. Законы выдаваліся ў форме прывілеяў, у якіх замацоўваліся правы феадалаў, шляхты, святарства. Але яны не маглі забяспечыць адзінства права для ўсёй дзяржавы. Першай спробай усталяваць яго стаў Судзебнік 1468 года, які называлі «Статутам Казіміра», вядомым цяпер пад назвай Судзебнік Казіміра — паводле імя малодшага сына Ягайлы і князёўны Соф'і Гальшанскай, вялікага князя Вялікага Княства Літоўскага (з 1440 года), караля Польшчы (з 1447 года). Судзебнік Казіміра быў напісаны на беларускай мове. Ён пачаў новы этап «у развіцці прававой тэорыі, практыцы заканадаўчай дзейнасці дзяржаўных органаў, новых прынцыпаў сістэматызацыі і кадыфікацыі феадальнага права, якое завяршылася выданнем Статутаў Вялікага Княства Літоўскага».

Першы з іх — Статут 1529 года быў падрыхтаваны гаспадарскай (дзяржаўнай) канцылярыяй. Гэты Збор нормаў дзяржаўнага, зямельнага, адміністрацыйнага, грамадзянскага, сямейнага, крымінальнага, працэсуальнага і іншых галін права напачатку складаўся з 13 раздзелаў і 245 артыкулаў. Але не прайшло і 10 гадоў, а ў яго было дапісана яшчэ 38 артыкулаў: жыццё несла змены, а яны патрабавалі замацавання ў законах. Хаця ў Статут 1529 года і былі ўключаныя некаторыя нормы, што абмяжоўвалі магнацкае самавольства, ды і наогул усе грамадзяне ВКЛ незалежна ад маёмаснага стану судзіліся згодна з гэтым Зборам прававых нормаў, шляхта дамагалася большых правоў. Урэшце, як згадваў У.І.Пічэта, магнаты ВКЛ вымушаны былі «шляхцізаваць» дзяржаўны лад. Стала відавочнай неабходнасць рыхтаваць праект новага Статута.

На Берасцейскім сойме 1544 года Жыгімонт Аўгуст (1520—1572), вялікі князь ВКЛ і кароль Польшчы прапанаваў дзеля «паправы Статута» стварыць спецыяльную камісію — выбраць «...*з лацінскага, так і грэчаскага закона дзесяць асоб, людзей добрых, паважных, каторыя маюць тыя артыкулы водлуг патрэбы і водлуг Бога і рэчы справядлівае папрáвіці, а іншыя прычыніці і на першом сойме... іх оказаць, дзе патом цераз паспаліты сойм... маюць оныя артыкулы быць ухвалены і прыняты з гаспадарскім дазваленнем»*. Сойм зацвердзіў спецыяльны збор — адзін пеняз з кожнае сахі — дзеля аплаты працы камісіі.

Як згадваецца ў дакументах, у камісіі сталі працаваць «маршалкі, враднікі земскія, харужыя і іныя асобы роду і народу шляхецкого...» Сярод іх быў і Мартын Валадковіч, дзяк гаспадарскай канцылярыі, а таксама і ашмянскі шляхціч Павал Аставіцкі, які быў тады суддзём Віленскага павета.

У падрыхтоўцы новай рэдакцыі Збору законаў удзельнічалі і два дактары права. Адзін з іх — славуты юрыст і пісьменнік Пётр Раізій Гішпан. Ён выкладаў права ў Кракаўскім універсітэце, але пазней вымушаны быў пераехаць у ВКЛ. Можна меркаваць, што ён авалодаў дзяржаўнай мовай — беларускай, пра што сведчыць яго ная праца: «Заключэнне Пятра Раізія, каралеўскага юрысконсульта, аб справах, што слухаліся на судовых пасяджэннях Літвы, і аб абскарджанні судовых рашэнняў». Гэты тэарэтычны аналіз судовай практыкі ВКЛ не мог быць здзейснены без дасканалага валодання мовай, на якой пісаліся судовыя дакументы. Пра высокі ўзровень самой працы Раізія сведчыць цікавасць да кнігі: яна выдавалася ў Кракаве (1563 г.), у Франкфурце-на-Майне (1570 г.), у Венецыі (1572 г.). Трэба дадаць, што ў Вільні ў той час дзейнічала «школа права цывільнага, рымскага, саксонскага, магдэбургскага, літоўскага пад кіраўніцтвам П.Раізія». Можна меркаваць, што дзеля знаёмства з пералічанымі правамі шкалярам трэба было ведаць лацінскую, нямецкую і беларускую мовы.

Ды, відаць, асноўную працу ў падрыхтоўцы Статута 1566 года выканаў віленскі войт, сакратар вялікага князя і караля — Аўгуст Ратондус (Круглы?). Грунтоўныя юрыдычныя веды ён набыў у Нямеччыне ды ў Італіі, дзе ў адным з старэйшых універсітэтаў — Ферарскім — атрымаў ступень доктара «абодвух (кананічнага і свецкага) права». Роля гэтага «вучонага мужа» ў грамадскім і дзяржаўным жыцці ВКЛ была настолькі значнай, што і цяпер працягваюцца спрэчкі пра ягонае паходжанне. Якіх толькі «падставаў» ні прыдумалі даследнікі суседніх краін, каб прысвоіць сабе Аўгуста Ратондуса, каб даказаць, што не быў ён беларусам і не ведаў беларускай мовы. Але калі нават уявіць, што паляк нейкім чынам змог стаць віленскім (сталічным!) войтам (як вядома, займаць пасады ў Вялікім Княстве Літоўскім маглі толькі ягоныя грамадзяне), ды ведаць, што гэты паляк стаў «апалагетам Літвы» і адным з аўтараў канцэпцыі дзяржаўнай незалежнасці Вялікага Княства Літоўскага, то ці можна сцвярджаць, што гэты высокі гаспадарскі дзеяч не ведаў дзяржаўнай мовы? Як тады ён, віленскі войт, мог паразумецца з простымі мяшчанамі ды купцамі? Няўжо з дапамогай перакладчыкаў?

Сцвярджаюць некаторыя даследнікі, што А.Ратондус быў «перакананым прыхільнікам агульнай юрыдычнай тэрміналогіі (на лацінскай мове)». Але з гэтага не павінна вынікаць меркаванне: усё, што доктар «абодвух права» стварыў для Статута, напісана на лаціне. Мова ж Статутаў (усіх трох рэдакцый) — беларуская! Няўжо А.Ратондуса перакладалі?

Наадварот, як сцвярджаў прафесар І.І.Лапо, аўтар шматтомнай грунтоўнай навуковай працы пра Статут, менавіта А.Ратондус пераклаў — узорна! — гэты Звод законаў ВКЛ на лацінскую мову, каб пазнаёміць з Статутам новага польскага караля Стафана Баторыя, венгерца, які не ведаў дзяржаўнай мовы ВКЛ.

Трэба згадаць і пра тое, што ў 1522 годзе А.Ратондус апрацаваў Збор прававых актаў Вільні — «унікальную працу, якая патрабавала добрай юрыдычнай падрыхтоўкі, ведання судовай практыкі і мясцовых звычаяў». Як бачым, ёсць падставы лічыць роднай Аўгусту Ратондусу не толькі беларускую мову, але і Вільню, дзе, як вядома, жылі пераважна беларусы. Дзеля гэтага спашлёмся і на тлумачэнне прафесара І.І.Лапо запісу *Augustinus Rotundus a Velun* у матрыкуляцыйнай кнізе Вітэнбергскага універсітэта. Гэты даследнік Статута меркаваў, што апошняе слова запісу *Velun* — памылковае напісанне Вільні. Такім чынам, той запіс можа азначаць: *Аўгуст Круглы з Вільні.*

(Заканчэнне будзе.)

З.СІЦЬКА.

Галасы

Мікола КАПЫЛОВІЧ

У апошнія гады я шмат іх запісаў у свой пісьменніцкі сшытак. Галасы гараджан і вяскоўцаў, маладых і пажылых людзей я чуў у электрычках і аўтобусах, у чэргах і на вуліцах. У іх у пэўнай меры адбіліся характары і лёсы маіх суразмоўцаў, іх спадзяванні і надзеі, розум пра бачанае і чутае. Працягваю я пільна ўслухоўвацца ў галасы сваіх землякоў і цяпер.

Аўтар.

Была стаханаўкай

— Ох, Тонька, што я сёння бачыла! Цырк на дроце! Ты маю суседку Ганну Пятроўну, мабыць, ведаеш. Пенсіянерку, што пада мною жыве. Дык вось. Учора я наважылася адведаць старую. Хварэе ж яна. Думаю, памагу чым бабулі. Падлогу хоць памыю. Пераступіла парог ейнай кватэры і ад дзіва ледзь не самлела. У кватэры — адна чырвань. Нібы агонь у кватэры палае. Нібы на гарадскую плошчу на Першае мая трапіла. Настольніцы, простыні, навалачкі суседка пашыла з чырвоных сцягоў і працілдралаў. З тых, што нядаўна пры Саветах па горадзе вывешвалі. На бальшавіцкія святы. Ноччу здымала тыя сцягі і шыла з іх сабе пасцельную бялізну. Бо не было за што купіць. Пенсія ж у яе маленькая. Калгасная. Ляжыць, бачу, цётка Ганна пад прасціралам, а на ёй залатымі літарамі выведзена: «Победитель социалистического соревнования». «Я, — кажа цётка, — у калгасе стаханаўкай была. Тады за палачкі рабілі. І вось толькі цяпер знайшла сваю ўзнагароду. За тыя палачкі і нулікі.

Запрашэнне

— Добры, бачу, ты чалавек. Нават дабрэнны. Не абмінуў мяне на вакзале. Пасаргадаў і бутэльку піва паставіў. Залатое ў цябе сэрца. Наваг брыльянтавае. Рэдка цяпер сустрэнеш такога спагадлівага чалавека. Калі часам зноў будзеш у нашым горадзе, заходзь да мяне ў госці. Запрашаю. Нават вельмі прашу. Чыркні ў блакнот мой адрасок. Пішы: вуліца Чкалава, дом — нуль, кватэра — нуль. Чаму здзіўляешся? Думаеш, падманваю? Не, праўду кажу. Абавязкова заходзь, калі будзеш праязджаць. Прыму як дарагога госця. Нават з начлегам. Не трэба будзе табе шукаць гасцініцу ў горадзе. І грошы за яе плаціць. І не здзіўляйся, што ў мяне адны нулі. Я ў падвале жыву.

Кульгавы

— Чаму не жанюся? Зірні хоць адным вокам на маю нагу. Бачыш пратэз? З Афганістана прывёз. На міне падарваўся. Цяпер мне сорак гадоў, а я ўсё халасцякую. І не буду жаніцца. Не хачу, каб мае дзеці, як бацька, кульгавымі былі.

Кат

— Азіят ён, а не чалавек! Сын мой. Валік. Выгадаваў на сваю галаву. Цяпер інжынерам робіць. Колькі я мяса і сала перацягаў у Менск, калі ён быў студэнтам, колькі грошай патрацій, каб вывесці ў людзі! Парабкам, лічы, у яго быў. Усё яму аддаваў. Думаў, калі вырасце, стане на ногі — помач мне будзе. І дачакаўся. Не помачы, а немачы. І цяпер парабкую на яго. Кожны год па пяць кормнікаў гадую. Прадаю — сыну ідуць грошы. Пабудаваў яму кааператыў, купіў машыну — мала! Цяпер будуе дачу на Нарачы. І вось прыехаў на тым тыдні. Зноў: «Давай, старыкан, грошы!» Нават бацькам, бачыце, не заве. «Не дам, — кажу, — трэба мне і сабе трохі грошай пакінуць. На труну. Бо ты мяне, як чалавека, не пахаваеш. Як сабаку, заграбеш у зямлю. Грошай пашкадуеш». Дык ведаеш, што ён са мною зрабіў? Звязаў і пачаў біць. Качаў нагамі па падлозе. Пакуль грошы яму не аддаў. Вось які ў мяне сын! Кат! Не дай Бог нікому такога сына. Выгадаваў на сваю бяду...

Бульба

— От урадзіла сёлета ў мяне бульба! У людзей, на пясочку, вырасла дробненькая, хоць замест шроту ў стрэльбу засыпай, а ў мяне — кладзі на бярэмак, як дровы. І ўся сопкая. Рассыпаецца ў місцы, калі зварыш. А ў людзей не ўдалася. Вунь у суседкі, калі паклала на талерку вараную бульбу, ні адна не рассыпалася. Уся слізкая, як мыла. Хоць бяры каторую бульбіну ды ў лазню ідзі. А ў мяне, дзякаваць Богу, у гэтым годзе ўдалася. Бо на торфе пасадзіла. На нізкім месцы. Угадала, што сёлета суша будзе. Добры быў на яе ўраджай. Бульбіны ў зямлі не ўмяшчаліся. Выпіралі іх з загонаў, што рэпу. І кожная бульбіна, калі вазьму ў рукі, падобная на дзіцячы мурзаты тварык. Адна ўсміхаецца сваімі вочкамі, другая мне падміргвае, а трэцяя, скрывіўшы мордачку, плача. Так і хочацца кожную пагладзіць і прылашчыць. Нават шкада лупіць такія бульбіны на абед.

Да 75-годдзя Таварыства беларускай школы

За долю і волю

(Працяг. Пачатак у №№ 1, 2.)

«Летапіс Таварыства беларускае школы» выходзіў з траўня да лістапада 1933 г. і са студзеня да жніўня 1936 г. У 1934—1935 г. не выходзіў з прычыны забароны дзейнасці Таварыства.

Калі ў канцы 1936 г. ТБШ было ліквідавана, выданне працягвала выходзіць у свет пад назвай «Беларускі летапіс». Яго выдавалі тыя самыя сілы, што і пры Таварыстве. У рэдакцыйнай калегіі сталі прозвішчы Ф.Стэцкевіча. С.Паўловіча, М.Танка, Р.Шырмы і В.Тумаша.

І «Летапіс ТБШ», і «Беларускі летапіс» мелі сталае кола аўтараў. Акрамя пералічаных членаў рэдкалегіі, на яго старонках з'яўляліся публіцыстычныя, навукова-папулярныя і мастацкія творы, падпісаныя С.Станкевічам, М.Машарам, М.Васільком, Н.Тарас, А.Горным, А.Дубровічам, Г.Новік, М.Міцкевічам, М.Яварам, П.Кізевічам, А.Іверсам, М.Марцінчыкам, Ф.Грышкевічам і іншымі. Многія матэрыялы друкаваліся пад псеўданімамі і падпісваліся прозвішчамі, якія сёння нам нічога не гавораць (Вінцук Канцавы, П.Міхальскі, В.Жукоўская, А.Чэмер, А.Пружанскі, Т.Трафімавічанка, Я.Хвораст і інш.), але за якімі стаяць гарачыя сэрцы і светлыя галовы беларускіх патрыётаў, у асноўным студэнтаў Віленскага універсітэта.

Адрозненне ў назве па сутнасці аднаго і таго ж выдання ў розныя перыяды не з'яўляецца выпадковасцю. У «Летапісу...» галоўнае месца займала рубрыка «Хроніка ТБШ» — пра жыццё і справы ў Віленскім цэнтры і на перыферыі, у паасобных управах, суполках і творчых калектывах арганізацыі.

Артыкулы ад рэдакцыі (у нашым разуменні перадавіцы) ішлі без загалоўка і подпісу, былі досыць аморфнымі па кампазіцыі, аднак усе на тэмы народнага жыцця: духоўны занепад беларускага грамадства, неразвітасць нацыянальнай свядомасці, гаротны лёс роднай школы, ненармальныя варункі для здабыцця асветы, жабрацтва і хваробы ў побыце працоўных, — усё тое, з чым спрабавала змагацца і ад чаго спрабавала самаахвярна бараніць суайчыннікаў ТБШ у Заходняй Беларусі. Пытанні, якія ўзнімала рэдакцыя, падхоплівалі аўтары і чытачы ў сваіх допісах з месцаў, у публіцыстычных і мастацкіх творах («Шпітальныя нарысы» З.Парфановіч, «Пад Новы год» Р.Ш., «Сухоты і барацьба з імі» доктара М.Марцінчыка, «Медыцына ў сучаснай вёсцы» Medikusa, «Курсы для дарослых» П.Кізевіча, «Чаму мы дамагаемся роднае школы» Вучыцеля, «Шляхам асветы» Палешука і інш.).

У «Беларускім летапісе» са старонак знікла «Хроніка ТБШ» і публікацыі, звязаныя з барацьбой за беларускія школы (школы не выжылі), а таксама за існаванне шматлікіх культурна-асветных суполак ТБШ (яны былі ліквідаваны разам з Галоўнай управай арганізацыі ў Вільні). Месца гэтых публікацый занялі іншыя рубрыкі і матэрыялы, у якіх, аднак, прасочвалася тая ж мэта: змагацца з усімі бедамі народа — ужо ў новых умовах дзейнасці прыхільнікаў адраджэння. З'явілася шмат публікацый з асветніцкім, маральна-этычным і выхаваўчым зместам, якія часам мелі працяг у некалькіх нумарах («Бібліятэка самаадукацыі» Палешука, «Хатняе навучанне» і «Самаадукацыя» С.Паўловіча; «Культурная праца» і «Асвета і хатняе навучанне» А.Горнага; «Мова эсперанта» Ф.Стэцкевіча; «Запісы беларускага навуковага таварыства»). Публікаваліся таксама заклікі і дэкларацыі («Новы год пачынаючы» — дэкларацыя беларускага студэнцкага саюза ў Вільні; «Беларускі нацыянальны камітэт кліча да асветнай працы» — за подпісам Ф.Стэцкевіча, д-ра Станіслава Грынкевіча, сакратара Яна Пазьняка, скарбніка Мікалая Манцэвіча). Шмат з'явілася артыкулаў на тэмы нашай гісторычнай мінуўшчыны, у якіх ставілася задача абуджаць у народа нацыянальныя пачуцці, знаёміць з гісторыяй продкаў і дзяржавы, узнімаць адукацыйны ўзровень працоўных людзей («Трэці статут Вялікага Княства Літоўскага», «Кастусь Каліноўскі і паўстанне 1863 года» (за подпісам «ВС»); «З мінуўшчыны беларускага руху» (за подпісам «Аганёк»), «Наша культура калісьці цяпер» (рэдакцыйны), «Луі Пастэр» Р.Шырмы, «Гісторыя культуры» Ул. Пігулеўскага і інш.). Шмат публікацый было на тэмы беларускай песеннай і музычнай культуры, беларускага фальклору, творчасці маладых, пра славутых сыноў беларускага народа — Забэйду-Суміцкага, Арсенневу, Танка, Шырму і інш. («Аб нас пішуць», «Вечар беларускай паэзіі і песні», «Дзень беларускай культуры», «Міхал Забэйда-Суміцкі і беларуская песня», «Песняр Нарачы», «Юбілей Рыгора Шырмы», «Наталля Арсеннева ў Вільні» і інш.)

Артыкулы ад імя рэдакцыі сталі больш канкрэтнымі і апрацаванымі па тэме і зместу, прыкладам чаго можа служыць артыкул Максіма Танка «Крыніцы нашай творчасці».

Падрабязна асвятлялася ў «Беларускім летапісе» і рэформа беларускага правапісу, прынятая ў БССР у верасні 1933 г. (пад рубрыкай «У парадку дыскусіі»). Часопіс адгукаўся не толькі на падзеі ўнутранага жыцця краіны, але і на падзеі, якія адбываліся ў жыцці суседніх народаў, напрыклад, на аншлюс Аўстрыі Германіяй.

Пастаянна публікаваліся ў месячніку звароты да беларусаў ад імя рэдакцыі, у якіх выказвалася просьба даць хоць маленькую ахвяру на развіццё беларускай справы.

Зразумела, што простага пераліку публікацый і агульнай характарыстыкі выдання, аб якім ідзе гаворка, яшчэ недастаткова для таго, каб непасрэдна судакрануць чытача з мінулай эпохай — да трымцення душы і сардэчнага болю. Для гэтага трэба ўчытацца ў пажаўцелыя старонкі. Вядома, што ў людзей кароткая памяць і цвёрдыя сэрцы. І той здзек, які калісь чыніўся над продкамі, іх ахвяры і пакуты, сёння амаль ужо забыты нашчадкамі. Найлепшы паратунак ад беспамяцтва, на маю думку, гэта звяртацца час ад часу да старонак даўніх беларускіх выданняў, такіх, напрыклад, як «Летапіс ТБШ». Адгарнем жа яго першую старонку.

(Працяг будзе.)

Ірына КРЭНЬ.

На здымках: Міхал Забэйда-Суміцкі. Наталля Арсеннева і Максім Танк пасля дыскусіі ў літаратурна-мастацкай секцыі Беларускага навуковага таварыства.

У сусвеце

Разгадваюцца таямніцы выспы Пасхі

Шмат якія даследнікі спрабавалі расшыфраваць старажытныя іерогліфічныя знакі славутай выспы Пасхі, але беспаспяхова. Сёння ва ўсім свеце вывучэннем пісьмовасці старажытнай цывілізацыі ціхаакіянскай выспы займаюцца ўсяго некалькі чалавек. Адзін з іх жыве ў Краснадары. Год таму «Известия» паведамілі пра сенсацыйнае адкрыццё начальніка службы тэлемеханікі, сувязі і вылічальнай тэхнікі прадпрыемства «Краснадарэлектра» Сяргея Рабчыкава, які здолеў знайсці ключ да таямнічых іерогліфаў. Мінулы год пацвердзіў правільнасць зробленай Рабчыкавым разгадкі і прынёс шмат новых цікавых адкрыццяў.

33-гадовы Сяргей Рабчыкаў зацікавіўся разгадваннем таямніц выспы Пасхі яшчэ 18 гадоў таму. І хоць па адукацыі ён фізік, ягоныя лінгвістычныя ды гістарычныя пошукі аматарскімі ўжо не назавеш. Калі чыста шыфравальныя, матэматычныя метады, пры дапамозе якіх Сяргей перш намагаўся «разгаварыць» старажытныя пісьмёны, завялі ў тупік, ён засеў за вывучэнне гісторыі, моваў, культуры ўсёй Палінезіі. Вывучыў, напрыклад, не толькі сучасную рапануйскую мову, але і ейную старажытную аснову. Таямнічыя знакі, пакінутыя старажытнымі жыхарамі выспы — фігуркі чалавека і жывёлаў, выявы раслінаў, лодак, ветразяў і г.д., — дайшлі да нас у выглядзе тэкстаў на 20 драўляных дошчачках, нагрудных аздобах, посаху і фігурцы птушкі-чалавека, якія захоўваюцца ў розных музеях свету. Адна з такіх дошчачак, вядомая спецыялістам як Вялікая ленінградская, захоўваецца ў Музеі антрапалогіі ды этнаграфіі ў Санкт-Пецярбургу — яна была падараваная М.Міклуха-Маклаю таіцянскім епіскапам Т.Жасанам. Менавіта на гэтай дошчачцы Рабчыкаў аднаго разу, калі сума інфармацыі пра жыццё старажытных рапануйцаў стала дастаткова вялікай, і здолеў знайсці ключ да старажытных тэкстаў. Раптоўна замкнуўся складаны ланцужок, які меў у сабе імя аднаго з бостваў рапануйцаў і падзеі старажытнага міфа, і Рабчыкаў убачыў, што іерогліфы складваюцца ў слова «акула».

Выкарыстоўваючы знойдзены ключ, Рабчыкаў здолеў прачытаць значэнні і многіх іншых знакаў, прычым правільнасць расшыфроўкі шматразова правяралася фармальным аналізам тэкстаў, заканамі чаргавання гукаў палінезійскай мовы і спалучальнасцю атрыманых значэнняў з ужо вядомымі фальклорнымі тэкстамі.

Да 1985 года Сяргей Рабчыкаў расшыфраваў каля 70 знакаў, цалкам здолеў прачытаць і асобныя фрагменты тэкстаў. Прычым ішоў абсалютна піянерскім шляхам, вынікі расшыфроўкі карэнным чынам розніліся ад вядомых спробаў, якія рабіліся на аснове запісаў епіскапа Т.Жасана. А ён чуў, як рапануец Метора чытаў тэкст дошчачак. Але паведаміць свету пра вынікі расшыфроўкі Рабчыкаў не здолеў — афіцыйная савецкая навука трымала трывалую абарону супраць намераў самавукаў.

Першыя публікацыі краснадарскага навукоўца з'явіліся ў замежных выданнях. І толькі ліберальныя павевы перабудовы дазволілі прабіцца «феномену Рабчыкава» ў сваёй краіне. Краснадарскі даследнік атрымаў запрашэнне выступіць у Маскве з дакладам «Пісьмовасць выспы Пасхі»: вынікі дэшыфроўкі» на Міжнароднай навуковай канферэнцыі па вывучэнні паўднёвай часткі Ціхага акіяна, выступае з дакладамі і на Маклаеўскіх чытаннях у Санкт-Пецярбургу, вядзе шырокую перапіску з навукоўцамі Новай Зеландыі, ЗША, Вялікабрытаніі, Аўстраліі ды іншых краін.

Сяргей Рабчыкаў расшыфраваў ужо каля 600 загадкавых знакаў, якія сустракаюцца на ўсіх 20 дошчачках, здолеў прачытаць не толькі фрагменты, але ўжо і асобныя тэксты.

— Тое, што мне ўдавалася расшыфраваць, пераварочвае ўяўленні пра гісторыю выспы Пасхі, — расказвае ён. — Там была сапраўды вялікая старажытная цывілізацыя, а не першабытная грамадства, як лічылі савецкія навукоўцы-марксісты. Прыкладам, я знайшоў у пісьмёнах рапануйцаў запісы аб астранамічных назіраннях, яны мелі нават дастаткова моцную методыку прадказвання сонечных зацьменняў... Таямніца з'яўлення вялізных каменных стодаў, якія захаваліся на выспе, дагэтуль хвалюе, спараджае спрэчкі. Мне ўдалося знайсці на дошчачках імёны бостваў, якімі рапануйцы называлі сваіх каменных стодаў.

Але, займаючыся, увогуле, дастаткова неверагоднай работай — разгадкай таямніцаў далёкай ад Краснадара выспы ў Ціхім акіяне, Сяргей не лічыць сябе ні дзівакам, ні фанатам, які патануў у глыбіні стагоддзяў. Сям'я, дом, работа на прадпрыемстве і садовай дзялцы — зусім звычайны клопат, як ва ўсіх. Праўда, асноўная праца Сяргея на «Краснадарэлектра» аказалася вельмі карыснай і для ягонага захаплення. Рабчыкаў здолеў аднавіць храналогію рапануйскай гісторыі: расшыфраваўшы на дошчачках згадванні аб сонечных зацьменнях, а таксама некалькіх з'яўленнях каметы Галея, ён разлічыў на кампутары, калі менавіта на выспе Пасхі маглі назіраць гэтыя зацьменні, што дазволіла датаваць час з'яўлення на выспе многіх вярхоўных правадыроў.

— Расшыфраваўшы старажытныя пісьмёны, я знайшоў там не толькі астранамічныя назіранні рапануйцаў, але і расповяд пра тое, як яны ўяўлялі карціну стварэння свету, звесткі аб выкідах вулканаў, лоўлі рыбы і вырошчванні раслінаў, бытавыя звесткі і шмат чаго іншага, — кажа Сяргей. — Рапануйцы мне сімпатычныя. І як бы нам сёння ні здавалася, што іхнае жыццё і іхні свет ужо бясконца далёкія ад нас, між мінулым выспы Пасхі і сённяшнім днём ёсць шмат агульнага. Але, вельмі цікаўнай была працэдура штогадовых выбараў кіраўніка выспы. Гэтыя выбары былі дэмакратычныя. Правадыры і ваяры ў поўныя дні года павінны былі плысці на суседнюю выспачку й знайсці яйкі птушак крачак. Ваяр альбо правадыр, чыя каманда першая знаходзіла яйка, і абвяшчаўся «прэзідэнтам» выспы. Але трэба зазначыць, што прэтэндэнтаў, якія адыйшлі пасля прыходу да ўлады скасаваць «канстытуцыю», своеасаблівы кодэкс няпісаных правілаў паводзін, што дапамагаў рапануйцам выжываць, а таксама ўстанавіць другі рэжым кіравання, — такіх прэтэндэнтаў да выбараў проста не дапускалі.

Андрэй АДЗЯРОХІН, г.Краснадар.
(«Известия», 6.01.96. № 3.)
Пераклад Г.Кажамякіна.

ВЕРУЕМ

«І пайшлі данесці на Яго Пілату...»

(Старонка славянскага перакладу Флавія)

Каля 37 года новай эры ў святара Ерусалімскай святыні нарадзіўся хлопчык. Бацькі назвалі яго Ёсіф. Выхаваны і адукаваны святарамі-фарысеямі, ён з цягам часу і сам заняў пачэсную пасаду служыцеля галоўнай святыні ў Ерусаліме.

У 67 годзе, калі рымскае войска пачало заваяванне ягонай краіны, Ёсіф атрымаў у падначаленне вялікую колькасць салдат і абараняў Галілею — край, які ён добра ведаў. Але вынік гэтай няўдалай вайны, якая пазней атрымала назву Юдэйскай, быў прадрачоны: Рым перамог. І былы паўстанец зрабіў тое, што многія рабілі да і пасля яго, — перайшоў на бок пераможцаў. Каб заваяваць іхнюю прыязнь, ён наблізіўся да Веспасіяна, у доме якога і атрымаў сваё другое імя — Флавій. Новы сябра рымлян адкрыта сцвярджаў, што бунты супраць іх — вынік падману народа ілжывымі прарокамі, а сапраўдны месія, абяцаны ягонаму народу прарокам Старога Запавету, не хто іншы, як пераможны заваёўнік Веспасіян, які ў 69 годзе ўзышоў на пасад у Рыме.

Падзеі 67—69 гадоў Ёсіф Флавій апісаў у кнігах сваёй «Юдэйскай вайны», напісанай па-арамейску, а ў 75—79 гадах перакладзеных ім у грэцкую мову. Наступнай ягонай працай стала «Юдэйская даўніна» ў дваццаці кнігах, напісаных адразу па-грэцку — мовай, вядомай усім адукаваным людзям Міжземнамор'я. Гэта дазволіла ім пазнаёміцца з традыцыямі народа, якому Флавій здрадзіў, але сувязь з якім ён працягваў адчуваць. Таму ягоныя працы сёння з'яўляюцца галоўнай нехрысціянскай крыніцай звестак аб падзеях у тагачаснай Палесціне. Іншыя аўтары — Пліній Старэйшы, Паўсаній і нават Тацыт дадаюць да іх вельмі няшмат.

Чым жа цікавыя працы Флавія тым, хто вызнае Хрыста? Сведчанні аб зямным жыцці сына Божага ёсць часткай тэкстаў «Юдэйскай даўніны». Вось што паведамляе пра Хрыста Флавій:

«З'явіўся ў той час Езус, мудры чалавек, калі можна назваць яго чалавекам: ён чыніў на самай справе незвычайныя рэчы, быў настаўнікам людзей, якія шукалі праўду. І прыцягнуў многіх юдзеяў і таксама многіх з грэкаў. Гэта быў месія (Хрыстос). І пасля таго, як Пілат у выніку даносу галоўных людзей сярод нас пакараў яго укрыжаваннем, тыя, хто любілі яго адпачатку, не кінулі яго любіць. Ён і сапраўды з'явіўся на трэці дзень, зноў жывы, здзейсніўшы прадказаныя Боскім прарокам гэты і тысячы іншых цудоўных учынкаў».

Сведчанні гэтыя паходзяць з кнігі, якая дайшла да нас у трох грэцкіх копіях, самая старая з якіх зроблена не раней IX—X стагоддзяў. Але ў рукі гісторыкаў хрысціянства трапілі ў нашым стагоддзі 5 фрагментаў перакладу «Юдэйскай вайны», зробленых у XI—XII стагоддзях на тагачасную мову славянскага насельніцтва Балканаў. Вось урывак тэксту (пераклад не аўтэнтычны), які датычыць дзейнасці Хрыста:

«Тады прыйшоў да нас нейкі чалавек, калі яго можна назваць чалавекам. Ягоны вобраз і рысы былі чалавечыя, але выглядаў ён нечым большым, чым чалавек, і справы ягоныя былі Боскімі: цуды, якія ён здзяйсняў, былі дзіўнымі і магутнымі... Іншыя гаварылі аб ім: "Гэта наш першы заканадаўца, які ўваскрос з памёрлых; здзейсніўшы шмат ацаленняў, ён даказаў, на што здольны». Іншыя меркавалі, што ён пасланы Богам. Аднак шмат у чым ён не падпарадкаваўся закону і не шанаваў суботы паводле звычаяў продкаў: зрэшты, ён не рабіў нічога нячыстага, ні якой-небудзь працы рукамі, а карыстаўся толькі словам. Многія натоўпам ішлі за ім і слухалі яго настаўленні: і розумы мноства людзей хваляваліся, яны думалі, што дзякуючы яму племя ізраіля магло б вызваліцца з рук рымлянаў. Звычайна ён спыняўся перад горадам, на Аліўнай гары.

Убачыўшы ягоную сілу, што словам ён здзяйсняў усё, чаго жадаў, папрасілі яго ўвайсці ў горад і перабіць рымскае войска і забіць Пілата і валадарыць над імі. Але яго не клапаціла гэта. Потым галоўныя сярод габрэяў пачулі пра яго, сустрэліся з першасвятаром і сказалі: «Мы бяссільныя і не ўстане чыніць супраціў рымлянам, як аслаблы лук. Пойдзем і скажам Пілату тое, што мы адчуваем. І не будзе ў нас непрыемнасцяў»... І пайшлі данесці на яго Пілату.

Той паслаў людзей, загадаў забіць многіх з натоўпу і арыштаваў таго, хто здзяйсняў цуды. Ён пазнаў яго лепш і, убачыўшы, што той чыніў добрае, а не злое, і не быў ні бунтаром, ні шукальнікам каралеўскай улады, вызваліў яго, і на самай справе той вылечыў ягоную жонку, якая канала. І, вярнуўшыся ў свае мясціны, зноў узяўся за свае звыклыя справы: і зноў яшчэ большая колькасць людзей сабралася вакол яго. Тых, што ахоўвалі закон, узяла зайздрасць, яны далі трыццаць талантаў Пілату, каб той загадаў яго забіць. Той іх узяў і даў ім дазвол здзейсніць самім тое, чаго яны жадалі. Так яны схапілі яго і укрыжавалі, насуперак закону бацькоў».

У напісаным па-грэцку спісе «Юдэйскай даўніны» прыведзены вышэй эпізод адсутнічае, але ж гэта можа тлумачыцца тым, што да нас дайшлі не арыгіналы кніг Флавія, а іх копіі, зробленыя не раней IX—X стагоддзяў. Да таго ж многія вучоныя тэолагі — і каталіцкія, і пратэстанцкія — сёння выказваюць сумнеў у тым, што аўтарам згадкі пра Езуса ў грэцкім тэксце быў Флавій, а не перапісчык, які жыў у канцы III ці пачатку IV стагоддзя. Доказ гэтаму — тое, што ў дачыненні да асобы Езуса Флавій ужывае слова «месія». Але ж у рэчаіснасці месіем для Флавія быў рымскі заваёўнік Веспасіян. Менавіта яго Ёсіф называў пасланцам Бога на зямлі.

Іншая рэч — славянскі пераклад. Працытаваны з яго эпізод паходзіць, найбольш верагодна, з копіяў кніг Флавія, больш даўніх, чым шырока вядомы грэцкі варыянт, — з грэцкіх ці арамейскіх спісаў кніг Флавія, зробленых на пачатку новай эры, неўзабаве пасля апісаных там падзей.

У дадатак, у невядомым нам арыгінале Флавій абмінае пытанне боскага ці чалавечага паходжання Езуса. Гэта цалкам адпавядае ягонай пазіцыі юдзейскага інтэлектуала, які здрадзіў сваім колішнім перакананням, пайшоў на супрацоўніцтва з заваёўнікамі і прыстасоўваў да палітычных рэаліяў дагматы сваёй веры.

Але ж незалежна ад таго, якіх поглядаў прытрымліваўся Ёсіф Флавій, ягоныя працы з'яўляюцца для нас надзвычай каштоўнымі. Сярод нехрысціянскіх гісторыкаў таго часу, якія ў сваіх працах згадваюць асобу Езуса (Пліній Малодшы, Тацыт, Святоній, Адрыян), Флавій вылучаецца прадстаўленнем у сваіх кнігах найбольш падрабязных звестак аб жыцці і дзейнасці Езуса з Назарэта, хай нават не адпаведных кананічным тэкстам і нават спрэчным з імі.

Падрыхтаваў У.ПАНАДА.

Цудатворныя абразы

Віленская Вострабрамская ікона Божай Маці

Цудатворная ікона Божай Маці Віленска-Вострабрамская («Трох радасцей», «Міласцівая») асвячае сваім дабрадатным покрывам пачатак года і першы месяц яго — студзень. Пра святое яе заступніцтва згадвала і згадвае не адно пакаленне беларусаў, сярод іх і славуты Адам Міцкевіч, каралеўская пара Барбара Радзівіл і Жыгімонт Аўгуст, менш знакамітыя вернікі шматлікіх беларускіх (і этнічна роднасных, у тым ліку) храмаў.

Хто бываў у Вільні і стаяў у капліцы каля Вострай Брамы перад цудатворным абліччам Вострабрамскай іконы, той усё жыццё будзе памятаць дабрадатны выраз яе твару.

Ікона называлася раней згодна месца паходжання Карсунскаю, а па выяве — Дабравешчанскаю. На ёй — Божая Маці са складзенымі на грудзях рукамі і са схіленаю галавою, здаецца нібыта яна паглыбленая ў сузіранне таямніцы.

Пра багатае хрысціянскае мінулае нашай былой дзяржавы (Вялікага Княства Літоўскага) сведчыць гісторыя гэтай іконы. Яна — старажытная агульнахрысціянская святыня.

Ікона была прывезена ў Вільню з Крыма, а менавіта з Херсанеса (Карсуні) вялікім князем Вялікага Княства Літоўскага Альгердам Гедымінавічам (1345—1377).

У той час адбывалася перамяшчэнне рэлігійных цэнтраў (пасля падзення дзяржаваў паўднёвых славян і Візантыі пад націскам Асманскай імперыі) на землі Кіеўскай (Вялікага Княства Літоўскага) і Маскоўскай мітраполіі. Альгерд спачатку быў гатовы прызнаць дзяржаўнай рэлігіяй праваслаўе, а ў Вільні праводзіць палітыку «Трэцяга Рыма». Аднак рэлігійна-палітычныя рэаліі склаліся інакш.

Вялікі князь падарыў гэтую ікону сваёй жонцы, якая ў сваю чаргу прынесла яе ў дар Свята-Троіцкаму храму, заснаванаму ў Вільні на тым месцы, дзе загінулі св. мучанікі Антоній, Іаан, Яўстафій. Ваколіцы Свята-Троіцкага храма засялілі праваслаўныя беларусы, гэтая частка горада атрымала назву Вострага канца.

У 1431 годзе ікона знаходзілася ўжо ў капліцы над Вострай Брамай, і там святкавалі (14 красавіка ст.ст. — 27.04. н.ст.) дзень памяці віленскіх мучанікаў. У красавіку 1498 года з удзелам вялікага князя адбылося закладанне новай сцяны і вялікай вежы з брамай, якая атрымала назву «Вострай Брамы». Калі будавалі вежу, ікону паставілі з паўднёвага яе боку ў бажніцы і прырабілі асобны ўваход у выглядзе лесвіц.

Становішча праваслаўнага насельніцтва значна палепшылася пры Жыгімонце Старым. Ён дараваў праваслаўю незалежнасць ад свецкіх уладаў, самое першынства ў іерархіі свецкіх магнатаў аддаў праваслаўнаму князю Канстанціну Астрожскаму (1522). Напачатку XVI стагоддзя праваслаўная царква ў ВКЛ асабліва квітнела. У гэты час намаганнямі князя Канстанціна Астрожскага ў Вільні быў пабудаваны кляштарны мураваны храм. Аднак капліца, у якой знаходзілася Вострабрамская ікона, пусцела, а жыхары Вільні накіроўваліся да іншай іконы — Адзігітрыі, прывезенай у Вільню ў 1495 годзе з Масквы.

У 1829 годзе лік Божай Маці быў асвечаны згодна каталіцкай традыцыі. Захавалася сведчанне тых часоў, што на іконе можна было адрозніць царкоўнаславянскі надпіс: «Честнейшая херувимъ и славнейшая безъ сравнения серафимъ».

Ікона і зараз знаходзіцца ў капліцы каля Віленскай Вострай Брамы ў велізарнай бажніцы. Напісана ікона на дзвюх з'яднаных дубовых дошках. Выява Божай Маці без дзіцяткі Хрыста паясная, аблічча з выразам глыбокага засмучэння, засяроджанасці і дзявочай цнатлівасці.

Ікона закрыта залатою шатаю, і відочныя толькі аблічча і складзеныя накрыж на грудзях рукі Божай Маці. Над галавою яе да шаты прымацавана двух'ярусная карона. Па ўсіх напрамках ад аблічча ідуць доўгія праменні. Ікона ўся пакрыта выявамі святых, а таксама выявамі розных частак цела — так званымі вотумамі — гэта сведчанне рэальнай дапамогі Божай Маці хворым вернікам. Пад Віленска-Вострабрамскай іконай Божай Маці размешчаны лацінскі прастол, на якім кожны дзень адбываецца не менш за дзве літургіі. Вострабрамская ікона ўвогуле з'яўляецца адной з выдатнейшых выяў Божай Маці. Паводле усталяванага ўжо даўно віленскага звычаю не толькі хрысціяне, але і людзі іншых веравызнанняў пры праходжанні праз Вострую Браму агаляюць галовы. Заўсёды можна ўбачыць вакол капліцы натоўп вернікаў, і многія з іх стаяць на каленях.

Алена ЯСКЕВІЧ.

«Службоўнік» на мове беларусаў

Менскім выдавецтвам «Тэхналогія» ў трэці раз перавыдадзены беларускі праваслаўны службоўнік. (Першыя два выданні ў 1980 і 1994 гг. ажыццёўлены ў Таронта, Канада. Укладальнікам службоўніка з'яўляецца Архіепіскап Мікалай, Мітрапаліт, Першаіерарх Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы). Сюды ўвайшлі Святая Літургія св. Яна Залатавуснага, Святая Літургія св. Базыля Вялікага, Святая Літургія Раней Асвечанай Ахвяры св. Рыгора Дваяслова, а таксама Абедніца і Асаблівасці пры Архірэйскім і Велікодным Служэнні. Трэба адзначыць, што гэта першае праваслаўнае беларускамоўнае выданне парадку Літургіі на Беларусі.

Вельмі цікавым і карысным для вернікаў можа быць раздзел «Службоўніка» пад назвай «Трэба ведаць». Тут у сціслай і даходлівай форме тлумачацца абавязкі святара пры падрыхтоўцы і адпраўленні Святой Літургіі, даецца тлумачэнне, калі якая Літургія павінна адпраўляцца цягам года ў Праваслаўнай Царкве, а таксама падаецца да ведама вернікаў інфармацыя пра падзеі сутак паводле праваслаўнай традыцыі на чатыры гадзіны. Акрамя гэтага, апісваюцца іншыя чыны, якія мусяць належна выконвацца вернікамі ў царкве.

Асобная гаворка пра сам парадак Літургіі. Можна адзначыць тое, што мова, выкарыстаная пры перакладзе, больш-менш набліжана да літаратурнай нормы, але разам з тым трапляюцца архаізмы, а часам нарматыўныя непаслядоўнасці, як, напрыклад, паняцці «змілуйся» і «памілуй». Відавочна тое, што перакладчыкі бралі за першакрыніцу ў першую чаргу царкоўнаславянскі тэкст. Назіраюцца непаслядоўнасці і пры ўжыванні славянізмаў, напрыклад, словы «памілуй» і «лета», хаця ў іх ёсць беларускія адпаведнікі «змілуйся» і «гады». А вось тэалагічны і найбольш адпаведны тэрмін «чалавекалюбец» невядома з якой рацыі перакладаецца, як «любіцель (?!) людзей».

Нягледзячы на ўсе гэтыя хібы і недакладнасці, тэкст цалкам прыдатны для ўжывання ў публічных набажэнствах. Безумоўна, ён не можа лічыцца канчатковым і нязменным, бо з практыкі ўжывання літургічных тэкстаў іншымі канфесіямі вядома, што з цягам часу падобныя службоўнікі ўдакладняюцца і ўдасканальваюцца. Разам з тым, ёсць вялікія сумненні, ці будзе службоўнік наогул выкарыстоўвацца, прынамсі Рускай Праваслаўнай Царквой. Па-першае, у сілу сваёго кансерватызму ці, магчыма, па нейкай іншай прычыне РПЦ з вялікай пасцярогай ставіцца да перакладу богаслужэбных тэкстаў, выкананых без добраславенства яе іерархіі і ўдзелу яе прадстаўнікоў. А па-другое, Маскоўская Патрыярхія вельмі негатыўна ставіцца да ўжывання ў Святой Літургіі нацыянальных моў. Нават сучасная расійская мова не ўспрымаецца вышэйшымі коламі РПЦ у якасці літургічнай, якія лічаць гэта замахам на царкоўныя традыцыі.

Але ўсё ж будзем спадзявацца, што гэтае выданне не застанецца незапатрабаваным, і ў будучыні парафіяльныя супольнасці Беларускай Царквы належным чынам выкарыстаюць духоўнае багацце сваіх папярэднікаў. Каштоўна і тое, што гэтая частка карыстаемая ў хрысціянскім царкоўным правапарадку кніга выдадзена на нацыянальнай мове беларусаў, як бы да гэтага ні ставіліся маскоўскія кіраўнікі РПЦ.

Альгерд НЕВЯРОЎСКІ.

Напачатку было слова

Не трэба ні ў якім выпадку закрываць рубрыку «Веруем», бо духоўнай шчырасці, высакароднасці чалавечай, беларускасці, любові да Радзімы, як вы пішаце ў артыкуле «Цуд у рэдакцыі», вучыць не толькі чыста лінгвістычны матэрыял, а, больш таго, — слова Божае. Няма іншай першакрыніцы, а мы ўсе гэта добра ведаем, што спачатку ўсяго на свеце было слова Божае, а затым усё астатняе, гэта значыць — і паважаная газета «Наша слова». Што датычыцца недахопу матэрыялу па рубрыцы «Веруем», то ён абавязкова будзе. І калі «Нашаму слову» часам будзе цяжкавата, бо шчасце ходзіць толькі ў пары з горам, то Вас падтрымае слова Божае, як, напрыклад, у гэтым маленькім перакладзе, які б хацелася прапанаваць паважанаму чытачу.

Сляды на пяску

Аднойчы яму прысніўся сон. Яму снілася, што ён ідзе па беразе акіяна з Госпадам. Па небу праплывалі малюнкі яго жыцця. Ён звярнуў увагу на тое, што ў кожным малюнку прысутнічалі дзве пары слядоў на пяску: адна пара належала яму, а другая — Госпаду.

Калі перад яго вачыма праляцеў апошні малюнак яго жыцця, ён зноў звярнуў увагу на сляды і ўбачыў, што ў многіх выпадках па дарозе яго жыцця праходзіць толькі адна пара слядоў. Ён таксама звярнуў увагу на тое, што здаралася гэта ў самыя цяжкія і сумныя хвіліны.

Гэта яго занепакоіла, і ён звярнуўся да Госпада з пытаннем: «Госпадзе, Ты казаў мне, што калі я аднойчы пайду за Табою, то Ты заўсёды будзеш са мною на маім жыццёвым шляху. Але я бачу, што ў самыя цяжкія хвіліны жыцця на пяску толькі адна пара слядоў. Я не разумею, чаго Ты не быў са мной, калі я больш усяго адчуваў патрэбу ў Табе».

Госпадзь адказаў: «Сын мой, маё дарагое дзіця, я люблю цябе і ніколі не пакіну. Калі табе было цяжэй за ўсё, калі ты пакутаваў і на пяску была толькі адна пара слядоў, я нёс цябе на руках».

Я.Т.К.

ВУЧЫМСЯ

Практычная стылістыка

Вікторыя ЛЯШУК,
кандыдат філалагічных навук

З гісторыі красамоўства на Беларусі

«Правду възяти...»

У жанры дыпламатычнага красамоўства шліфаваўся стыль афіцыйнага выказвання, што адлюстравана ў адметных юрыдычных помніках — граматах. Першыя такія дакументы вядомыя з X стагоддзя. Пісаліся яны на бяросце, пергаміне і, пазней, на паперы. Слова грамата паходзіць ад грэцкага grámmata, што значыць 'чытанне і пісьмо'. Паводле зместу і прызначэння вылучаюцца граматы дагаворныя, дарчыя, духоўныя, ахоўныя, купчыя, укладныя, устаўныя. Як адзначае вядомы даследнік старажытнай літаратуры В.Чамярыцкі, зместавыя і стылістычныя адзнакі ўкладной граматы мае надпіс на Крыжы Ефрасінні Полацкай, які разглядаўся ў папярэднім артыкуле. Да нашага часу захавалася шмат полацкіх і смаленскіх грамат XIII—XVI стагоддзяў.

Справаводчае, практычнае выкарыстанне вызначыла непасрэдную далучанасць такіх дакументаў да жывой моўнай стыхіі. У іх праявіліся рысы выразна акрэсленай ужо ў XIV стагоддзі нацыянальнай моўнай сістэмы.

Вялікую культурна-гістарычную цікавасць у лінгвістычным, стылістычным аспектах мае дзяржаўны юрыдычна-гандлёвы дакумент — «Дагаворная грамата Смаленскага князя Мсціслава Давыдавіча з Рыгай і Гоцкім берагам» 1229 года, — які, паводле вядомага даследніка-мовазнаўцы Л.М.Шакуна, «мае прамое дачыненне да гісторыі беларускай мовы».

Помнік вызначаецца моўнымі рысамі, характэрнымі для дыпламатычнай прамовы, шмат якія ўласцівыя і сучаснаму афіцыйна-справавому стылю. Грамата пачынаецца прэамбулай (уступам) — перакладзеным з лацінскай мовы зваротам, традыцыйным у еўрапейскіх дакументах: *«Что ся дѣеть* [дзеецца] *по вѣремьнемь* [у часе], *то отидеть* [адыдзе] *по вѣрьмьнемь* [з часам]». Даволі падрабязна і маляўніча, у стылі вуснай афіцыйнай прамовы, акрэслены абставіны і матывы ўзнікнення пагаднення; трапна, хоць і абагульнена характарызуюцца пасльі, дзяржаўныя прадстаўнікі: *«Приказано будѣть добрым людѣм, а любо* [пажадана] *грамотою утвѣрдять* [зацвярджаць], *како то будѣть всем вѣдом* [каб было ўсім вядома] *или кто после живыи останѣться. Того лѣта, коли Альбрахт, владыка Ризкии, умьрл* [памёр], *уздумал князь смольнескыи* [смаленскі] *Мьстиславъ, Давыдов сын, прислал в Ригу своего лучьшего попа Ерьмея и с ним умьна мужа* [знатную асобу] *Пантелья... Пре сей мир* [пагадненне] *трудилися дъбрии люди»*.

Далейшая канстатацыя — строгае, беззмацыйнае, дакладнае выказванне, — мае ў аснове спецыфічны слоўны фундамент. Найперш, гэта юрыдычная, грамадска-палітычная і гандлёвая тэрміналогія. Некаторыя з тэрмінаў у сучаснай літаратурнай мове не сустракаюцца, многія вядомыя з іншым значэннем як агульнаўжывальныя: *послух* [сведка], *желѣза* [кайданы], *орудие* [мірная дамова], *суд, тать* [злодзей, разбойнік], *гривна, воск, вьсьц* [той, хто ўзважвае тавар]. Слова **правда** мела некалькі значэнняў — суд, прысяга; дагавор, умова; збор правіл, закон, пастанова. Устойлівае тэрміналагічнае спалучэнне **правду дати** абазначала 'прывесці да прысягі'.

Характэрная для афіцыйнага дакумента дэталізацыя перададзена праз размежаванне суб'ектаў права, падкрэсленне іх грамадзянства ці прыналежнасць да пэўнай дзяржавы — **русин** [грамадзянін акрэсленых у дамове Смаленскага, Полацкага і Віцебскага княстваў], **латинин** [чужаземец, заходнееўрапеец], **немчич** [жыхар Рыгі ці Готланда]. Правы і абавязкі згаданых юрыдычных асобаў, іх адносіны паміж сабой і дзяржаўнымі ўладамі строга рэгламентаваны. Неабходная выразнасць, адназначнасць выказвання стваралася тымі ж сродкамі, што і ў сучаснай юрыдычнай практыцы. Найперш, гэта **паўтарэнне тэрмінаў і спецыфічных слоў; немагчымасць іх замены займеннікамі:** *«...Такова правда узяти русину у Ризѣ и на Гочком березѣ: русину не упирати* [прыцягваць да суда] *латинина однем послухомь* [сведкай], *аже* [калі] *не будѣть двою послуху* [двух сведкаў]: *одиного немчича а другога русина, добрых людии. Тако латинину не пьрьпрети* [пераканаць] *русина, аже не будѣть послуха русина, а другого немчича. У Ризѣ и на Гочкомь березѣ русину не вѣсти латинина ко жельзу горячему* [на суд, допыт], *аже сам въсхочеть, а латинину тако русина не вести аже сам въсхочеть. Русину не звати латина на полѣ битьс у рускои земли. А латинину не звати русина на поле битьс у Ризѣ и на Готскомь березѣ...»*.

Паўтор выконвае і ролю кампазіцыйна-зместавага ўпарадкавання ўсёй дамовы, амаль кожны раздзел якой пачынаецца фразай *«Таку правду възяти...»*Рэгламентацыя, загад у тэксце граматы перададзены інфінітывамі, якія фармуюць уласцівы афіцыйнаму стылю неасабовы — ад імя дзяржавы — выклад.

Грамата 1229 года сведчыць пра юрыдычную, лінгвістычную і стылістычную кампетэнтнасць, якая неабходна і сучаснаму правазнаўцу, палітыку, дзяржаўнаму прадстаўніку для плённай, выніковай дзейнасці.

Культура мовы

Павал СЦЯЦКО

Больш таго... Штучнае словаспалучэнне, памылковая сінтаксічная канструкцыя

Слова **больш** (болей) — форма вышэйшай ступені да прыслоўяў *многа, шмат*. Праўн.: *«Летась хлопчык чытаў многа (шмат), а сёлета яшчэ больш»*. Слова **больш**, як і ўсе прыслоўі вышэйшай ступені, кіруе вінавальным склонам залежнага слова з прыназоўнікам **за**: *«Больш за сотню чалавек прыйшло на сустрэчу з знакамітым мастаком»*.

І ў складзе ўстойлівых зваротаў захоўваецца гэтая сінтаксічная норма: **больш за ўсё**. Які **хутчэй за ўсё, менш за ўсё, лепш за ўсё, цікавей за ўсё** і г.д. Таму выкарыстанне штучнага спалучэння **«больш таго»**, дзе слова **больш** патрабуе не вінавальнага з прыназоўнікам **за**, а роднага беспрыназоўнікавага склону — парушэнне сінтаксічнай нормы беларускай мовы. Такая канструкцыя ўласцівая расійскай мове. У «Русско-белорусском словаре» 1993 года (т. 1, с. 114) чытаем: *более всего* — **больш за ўсё**. Расійская канструкцыя *более того* павінна перакладацца ў адпаведнасці з агульнаю сінтаксічнаю нормаю: **больш за тое**.

На жаль, некаторыя перакладныя слоўнікі, падаючы правільную беларускую канструкцыю **больш за ўсё** як адпаведнік расійскай *более того*, пакінулі без перакладу расійскую канструкцыю *более того*, напісаўшы толькі словы па-беларуску: **больш таго**. Так, у «Русско-белорусском словаре» 1953 год (с. 40) чытаем: «*Больше* сравн. ст. нареч. **больш, болей**; *больше всего* — **больш за ўсё**; *более того* — **больш таго**» (с.40). «Беларуска-рускі слоўнік» і «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы» безаглядна перанеслі гэтую памылковую канструкцыю — **больш таго** — на свае старонкі.

А вось двухтомны 1982 года «Русско-белорусский словарь» пад рэдакцыяй К.Крапівы папраўляе гэты артыкул і паказвае норму спалучальнасці слова **больш** у беларускай і *больше* ў расійскай мовах: «*Больше* нареч. сравн. ст. — **больш, болей**; *больше кого-чего* (чем кто-что) **больш (болей) за каго (за што, як хто-што)**; *больше двухсот* — **больш (болей) за (як) дзвесце**; *более всего* — **больш за ўсё, найбольш**.» А ў артыкуле з формаю *более* (с. 67) дадаецца: «*более того* — **яшчэ больш**». Як бачым, слоўнік, дакладна вызначыўшы норму сінтаксічнага спалучэння залежных ад прыслоўя **больш (болей)** словаў, знайшоў і іншы адпаведнік расійскаму *более того* — беларускае **яшчэ больш**. Гэты слоўнікавы артыкул захаваны і ў наступных перавыданнях 1991, 1993 і 1994 гадоў.

Гэтае нормы і трэба трымацца, каб не разбураць сінтаксічны лад мовы.

Мікалай КРЫЎКО — беларушчына.
Алена ШЧУКА — англійшчына.

СЛОЎНІК СІНОНІМАЎ

ПЛЕХ і **ПЛЕШ** (голае месца сярод поля, лесу і пад.) *Сям-там падніміліся ў неба стромкія яліны і сосны. Іх пакінулі знарок — абсеменяючы аголены плех і заводзіць новы лес* (Колас). *Тамара ўспомніла, што кукуруза на полі была плешамі, нярОўная. Дзе густа, а дзе пуста* (Я.Ермаловіч), **ПЛЕ́ШЫНА** *І толькі там, дзе лугу плешына, рачулкі вузенькую ніць сабой, як кнігаўка, алешына ад сонца хоча засланіць* (В.Макарэвіч). *На самым краі плешыны ад вогнішча выразна адпячатаўся ў попеле круглы памерам з ліст гарлачыка, след кашэчай лапы* (Караткевіч), **ПЛЯШЫ́НА** *У акне мільгалі зялёныя з шэрымі балотнымі пляшынамі сасоннікі, кучаравыя бярозавыя гаі, руды алешнік, разлапістыя дубы ў маладым уборы* (Навуменка). *Азімыя дзе выпралі, а дзе вымаклі, пляшына заходзіла на пляшыну* (Міська), **ПРАЛЫ́СІНА** *Пачала прабівацца трава на саланчаковых пралысінах за пасёлкам* (Беразняк). *Позірк маці міжволі спыніўся на доўгай цёмнажоўтай пралысіне, што ішла па траве* (Ставер). *Дзе-ніdзе не-не ды і трапіцца жаўтаватая пралысіна ў кучарах бяроз* (Кандрусевіч), **ЛЫ́СІНА** разм. *Кожны мядзведзіцкі гаспадар, хто памятаў гэты лес іншым, з жалем у сэрцы глядзеў на яго шырокія лысіны* (Крапіва). *Камяністы бераг іржава жаўцеў лысінамі прытоўчанага і выжаранага сонцам мурагу* (Ракітны), **ПРАГА́ЛІНА** *На палянках, на прагалінах, у субалацці гэтага лесу мы пасвілі кароў або коней* (Я.Ермаловіч). *Ад белай выкашанай прагаліны аж сюды на ржышча цягнуліся крывыя свежыя зялёныя пракосы* (Пташнікаў), **ПРАГА́Л** *Выблісную прагал — лугавіна. Напераддзе пятляла даволі шырокая рэчка* (Навуменка). *Ля самай дарогі раслі дзве старыя сасны з абдзёртымі невысока ад зямлі камлямі — за іх чапляліся воссю калёсы. Далей чысты прагал, а за ім густы ельнік* (Хомчанка), **ПРАГА́ЛА** *Гляну ў [Анісім] на хвойнік, на ваўкоў, што зноў выйшлі на прагалу, і выляўся: — У, воўчае мяса!.* (Сачанка). *Яны [маладыя дрэўцы] нас праводзілі аж да самай Папоўчыны, адкуль праз невялічкую прагалу вырысоўваліся Мышкавічы — цэнтр калгаснага пасёлка* (Кухараў), **ПРАГА́ЛАК** *Урэшце на прагалак між дрэў унізе выбегла лёгкая паласатая постаць на выгляд быццам падлетка* (Быкаў). *Рэчка ведала ў твар Нас і кожны прагалак, І людзей і абшар У сабе люстравала* (Лужанін). — *Ідзі сюды ў зацішак, — паклікаў Грамабой Соміка і пайшоў у прагалак паміж шліхтамі* (Крапіва), **ГА́ЛА** н. і ж. і **ГАЛ** м. (голае месца сярод лесу або ўвогуле чыстая прастора) *Я гляджу цяпер, як гэта вецярабленае балота легла далёка роўным галам сенажаці* (Скрыган). *Маці з парожнім кашалём, які цяляпаўся ў яе за спіною, прайшла гала і прапала з вачэй за камлямі хвой* (Капыловіч). *Выбраліся на гала, на паляну — з працілеглага бярэзніку гучны, як лямант, крык* (Навуменка). *Тут была палявая гала пасярод лесу* (Чорны). *Шырокая гала зялёных ніў, упрамежку з даўгімі густымі лясамі, сціскала свежым паветрам бягучы цягнік* (Гартны). *Над канавамі рэдкія бярэзіны, старыя ўжо елкі, часта хвоі, а то чыстая гала і куртатыя, свежыя яшчэ часам, пні спіленых дрэў* (Галавач).

ПЛЁННЫ (пра працу, пра якую-н. дзейнасць: які дае станоўчыя вынікі) *Я слаўлю мой край І мой горад, што плённаю працай жыве* (Прыходзька). *У 30-я гады разгарнулася плённая дзейнасць таленавітага раманіста К.Чорнага* (Пшыркоў), **ПРАДУКЦЫ́ЙНЫ** *Варта.. паклапаціцца, каб кожны з іх [механізатараў] добра ведаў, што за больш прадукцыйную працу ён больш атрымае* («Звязда»).

Плённы. У англійскай мове знаходзім таксама два сінонімы: **fruitful, productive**. Лёгка заўважыць падабенства апошняга да бел. *прадукцыйны*.

Жывое слова

КЛЁВІК

Гэтае, новае для мяне, а, мабыць, і для вас, слоўка я пачуў ад мамы... Пачуў, але не перапытваў. Я яго зразумеў з самой размовы, хоць і чуў упершыню.

Мама згадвала...

... Некалі па вёсках вазілі дзёгаць. Вазілі ў бочках. Прывозілі валынцы, з Украіны. І вось адзін наш чалавек — твой дзядуля — штосьці заглядаў на залётнага дзегцяра: ці то той не даліў яму таго дзёгцю, ці то задорага, ці яму падалося, узяў. І надумаўся ён неяк пакветацца з дзегцяром, намазуцца яму, нашкодзіць.

І ён што робіць? Неяк нецейкі падкраўся ззаду да воза з бочкай і выцягнуў з яе клёвік — заткала такое з дрэва.

Пакуль дзягцяр агледзеўся, то мо з паўбочкі таго дзёгцю ў яго выцекла. Мусіць, ён і не здагадаўся, хто яму нашкодзіў. Падумаў, што клёвік той неяк сам на калдобіне якой выскачыў, выпаў. Пабедаваў трохі, пагараваў, галавой з недаўменнем пакруціў, заткнуў клёвікам бочку, а ён матляўся тут жа на матузку пры бочцы, і далей сабе паехаў, гадаючы, як гэта ён такога маху даў, не дагледзеў належна свой тавар. Мусіць, доўга яму будзе помніцца той клёвік. А было гэта ў нашым Мормалі. Я была яшчэ малая... Але вось, бачыш, і мне гэты клёвік да сівых валасоў запомніўся...

Уладзімір СОДАЛЬ.

Беларускія граматыкі

Яшчэ адна таямніца

Сябра рэдкалегіі нашай газеты Генадзь Цыхун напрыканцы мінулага года ўдзельнічаў у навуковым сімпозіуме «Памежжа нацыянальных культур», які адбыўся ў Беластоку. Ён і распавёў нам пра адзін з самых цікавых дакладаў — «Нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы а «Граматыка А.Луцкевіча» 1916 г.» — дырэктара інстытута славістыкі Тэхнічнага універсітэта Дрэздэна спадара Карла Гутшміта. Даўні сябра і даследнік нашае культуры, мовы і літаратуры на гэты раз распавядаў (па-беларуску!) пра выныкі сваіх пошукаў у сховішчах і архівах Нямеччыны. Ён выявіў у бібліятэцы Гамбургскага універсітэта рукапіс, на першай старонцы якога прыгожым почыркам напісана:

Anton Łuckiewič
Bietaruskaja hramatyka
(Pawod'uh lekcij, čytamych na
Bietaruskich Wučycielskich Kursach
ŭ Wilni ŭ 1915—1916 hh.)
Časć I
Fonetyka i etymologija

На першай жа старонцы ўнізе пададзена месца стварэння граматыкі — Wilnia, 1916 hod.

З некалькіх старонак ксеракопіі (іх якасць — выцвіла чарніла — не дазваляе падаць хоць бы адну ў газеце) граматыкі можна ўявіць тэрміналогію, якую ўжываў А.Луцкевіч: *адмена* — скланенне; *число* — лік; *сугалосны зык* — зычны; *канчар* — канчатак. Спадар К.Гутшміт параўнаў і назвы часцінак мовы ў першых беларускіх граматыках.

Спадар К.Гутшміт рыхтуе да друку грунтоўнае даследаванне пра гэтую невядомую беларускую граматыку нашага асветніка. Але ці слушна гаварыць пра яе так — невядомая? Генадзь Апанасавіч звярнуў увагу на радкі ліста Ванды Лявіцкай (дачкі пісьменніка Ядвігіна Ш.) да Зоські Верас (Людвікі Сівіцкай), пададзенага Уладзімірам Содалем у «Нашым слове» (№ 39 ад 27 верасня 1995 г.): *«Дарагая Людачка! Памажы мне ўспомніць: ці была ў 1915 ці ў 1916 годзе выдана маленькая кніжачка Б.Тарашкевіча «Граматыка беларускай мовы»? ...Мне пішуць, што гэта магло быць у 1918 г., а ў 18-м годзе ў нас ужо кнігарні не было — а была рэдакцыя на той жа Захараўскай вул... Мне здаецца, я і цяпер бачу гэтую кніжачку — жоўценькую са светла-шэрай спінкай...»*

Зоська Верас адказала «сястрыцы», *«што першае выданне* (Тарашкевічавай граматыкі — З.С.) *выйшла ў 1918 годзе»*.

Вядома, Ванда Лявіцкая магла штосьці зблытаць, але, верагодна, яе памяць захавала нейкую згадку пра намер надрукаваць Граматыку Луцкевіча. Як яна трапіла ў Гамбург, дзе рукапіс і адшукаў, праз 80 гадоў, нямецкі даследнік? Будзем чакаць цяпер разгадку таямніцы, а таксама спадзявацца, што неўзабаве і мы зможам пачытаць яе — хоць бы ў факсімільным выданні.

З.СІЦЬКА.

Беларускае Адраджэнне

Алена ЯСКЕВІЧ,
кандыдат філалагічных навук

Паняцце нормы ў старабеларускай літаратурнай мове

Шматлікія айчынныя вучоныя неаднаразова сведчылі пра наяўнасць *глосаў* у тэкстах перакладу Біблії, што пацвярджае канцэпцыю лінгвістаў пра існаванне пэўнай нормы літаратурнай мовы ва ўяўленні кніжнікаў Сярэднявечча, бо тыя словы, якія выносіліся на *«боці»*, былі па-за асноўнымі межамі літаратурнай нормы (архаізмамі, пазычаннямі, *патэнцыйнымі словамі*).

Старабеларускай графічна-фанетычнай і марфолага-сінтаксічнай сістэме была характэрна наяўнасць дублетных граматычных сродкаў, якія без перашкоды для пісьмовых зносін маглі замяняцца адзін другім, але працягвалі ўжывацца па традыцыі. У пісьмовых помніках XIII—XVI ст.ст. *дублетныя сродкі* захоўваюцца і ва ўжыванні іх вытрымліваюцца ранейшыя заканамернасці. Да таго ж усе пласты старабеларускай мовы самі па сабе былі багатыя на *варыянты* і *дублеты*, не існавала адзінай нейкай нормы.

У сувязі з гэтым магло скласціся ўражанне адсутнасці нормы ў старабеларускай мове. Сучасная лінгвістычная думка ў цэлым пераадолела гэтую антыномію. Паводле Л.П.Якубінскага, у мовах Сярэднявечча норма існавала, хаця ў ёй і дазваліся «дыяпазон ваганняў», «большая амплітуда адхіленняў у межах мовы». На думку вучонага, «такое ваганне нормаў... і... было нормаю літаратурнай мовы». Такім чынам, Л.П.Якубінскі ў адносінах да старажытнасці ўводзіць *вераемнаснае* разуменне нормы. Паводле фігуральнага выразу даследніка, літаратурная мова магла сказаць: «Я дапушчу тое і тое, але трэцяга ці чацвёртага не пацярплю. Іў мяне ёсць свае законы, усё яшчэ мала вывучаныя».

Пазней Ф.П.Філін развіў паняцце нормы, увёўшы разуменне яе ў вузкім і шырокім сэнсе слова. Пад нормай у вузкім аб'ёме паняцця ён разумеў семантыка-стылістычныя ваганні, «пранасычаныя лексічнай і граматычнай сінанімікаю і дублетнасцю, няўстойлівасцю (але, безумоўна, да пэўных межаў)». У сучасным значэнні «вузкая» норма супадае з *кадыфікацыяй*.

Што ў нашы часы адыгрывае кадыфікацыя (Б.Гаўранк), у тыя часы адыгрывалі пэўныя тэксты. Для Сярэднявечча было характэрна стаўленне да тэксту як да ўзора, бо, як зазначаў аўстрыйскі вучоны Г.Хютль-Ворт, славянскія «кніжнікі засвоілі фанетычныя і граматычныя нормы царкоўнаславянскай мовы па правілах, а ў адносінах да лексічных норм арыентаваліся на тэксты».

У гэтай сувязі належыць адзначыць, што, акрамя царкоўнаславянскага (і часткова лацінскага) пласта, старая літаратурная мова мела два ўласна беларускія *«штылі»*, таму ў дачыненні да старабеларускай мовы даводзіцца гаварыць пра яе больш *узусны пачатак*, чым кадыфікацыйны. Зазначым, што ў узусе, уласна, рэалізуюцца тыя элементы патэнцыяла, якія адмаўляе норма, бо яна прымае толькі тое, што народны калектыў ацэньвае як агульнапрынятае, зацвярджае жывой традыцыяй як «правільнае». Кадыфікацыя можа быць прадпісаннем ці рэгістрацыяй. Паміж гэтымі яе відамі існуюць розныя пераходы.

Аднак норма ў яе шырокім сэнсе ў адносінах да старажытнай мовы зусім не размытае, а менавіта *стахастычнае паняцце*. У сістэме мовы ўсе варыянты ўжывальныя, але ў рэалізацыі сістэмы ёсць больш ці менш прэстыжныя варыянты. Большасць прымае іх за традыцыйныя, узорныя.

Калі ж, у прыватнасці, мець на ўвазе мову часоў XIV—XVI ст.ст., мову «залатога веку» беларускай культуры, дык для яе быў характэрны, па словах К.С.Гарбачэвіча, своеасаблівы тып *«моўнага стандарту»*, г.зн. такі характар моўнай дзейнасці, дзе максімальна выяўляецца імкненне да ўпадаблення фармальных элементаў мовы.

Паводле сённяшняй ацэнкі лінгвістаў, старабеларуская літаратурная мова не суадносілася ні з якім дыялектам, а, убіраючы ў сябе элементы розных моўных стыхій, атрымала наддыялектны характар, г.зн. набыла выразныя рысы агульналітаратурнай мовы.

Мова літаратурных помнікаў тых старадаўніх часоў вельмі часта пазначалася кніжнікамі як *словенский язык* — гэта агульнапрынятая па тым часе тэрмін, які характарызаваў ужыванне кірылічнай графікі для напісання тэкстаў, — графікі, нekалі агульнай для ўсяго славянскага свету, на аснове якой складваліся пазней многія літаратурныя мовы славянскіх народаў.

Значыць, беларускімі культурнымі дзеячамі быў абраны класічны шлях моваўтварэння, які (у аналагічных умовах лаціны ў раманскім свеце ці фарсі — у персідскім) даў узоры высокаразвітых нацыянальных літаратурных моў. З усяго вышэйсказанага вынікае, што ў мове старабеларускай буяла і ўзаемадзейнічала некалькі стыхій.

На наш погляд, у стылявой градацыі старабеларускай мовы вылучаюцца тры асноўныя пласты: а) стараславянскі *(царкоўнаславянскі беларускай рэдакцыі)* з элементамі агульнаславянскага *кайнэ*; б) старабеларускі *(штучнакніжны)* з інтэрнацыянальнымі грэка-лацінскімі лексічнымі, марфалагічна-словаўтваральнымі і сінтаксічнымі сродкамі; в) нарэшце, старабеларускі размоўна-бытавога ўжытку.

Зрэшты, галоўным для кніжнікаў Сярэднявечча былі не абстрактная лагічная схема, а правільнае разуменне працэсу ўзаемадзеяння і ўзаемапранікнення розных стыхій у межах літаратурнай мовы.

Ствараем энцыклапедыю «Новай зямлі»

Валянціна ВЫХОТА

Коласавы зернеткі

Пладзіліся пчолкі з кожным
годам:
Штолета вулляў прыбывала —
На пчолкі вельмі шанцавала.

Шанец. Ням. Schanze f 'шчаслівы кідок'. С.-лац. cadentia 'паданне (касцей для гульні)' узыходзіць да лац. cadere 'падаць', якое дало ст.-франц. cheance 'шчаслівы кідок, стаўка гульца'. З тым жа значэннем запазычана з франц. chanze. Каля 1200 г. у с.-в.-ням. schanze.

І на ваду чаўнок пусцілі.
Але тут цесна, вады мала;
І дно аб землю шаравала.

Словы **шараваць** і **шмараваць** варта разгледзець разам. Беларуска-рускі слоўнік дыферэнцыруе значэнне гэтых слоў. ТСБМ у артыкуле **шмараваць** дае прыклад з «Новай зямлі», пераказаны Клімковічам: Яны (Міхал і Антось) шмаруюць мылам вусы, *«каб выдатней яны стаялі»*, і так ваксуюць боты, што маглі б шляхту *«скасаваць»*. Якуб Колас ужыў у першым выпадку слова **шараваць**, бо мужчыны не мазалі (мокрым мылам) вусы, а церлі сухім.

Шараваць — 'чысцячы, церці, вадзіць чым-небудзь туды-сюды па якой-небудзь паверхні' (ТСБМ).

І вусы спрытна падкруцілі,
Ды мылам іх пашаравалі,
Каб выдатней яны стаялі.
А боты так нашмаравалі,
Што проста шляхту касавалі.

Шараваць. Ням. scheuern, ран.-нов.-ням. schewren. У нов.-ням. толькі ў XVIII ст. стала часцей ужывацца ў пісьмовай мове. Мяркуецца, што слова, якое адсутнічае ў старэйшых германскіх пластах мовы, запазычана ад ст.-франц. escurer; гэта праз с.-лац. scurare ад ex-cūrāre 'клапаціцца аб чым-небудзь'.

У радках пра боты гутарка наперш ідзе пра мяккую ваксу, якую намазваюць на боты (**Шмараваць** 1. каго-што. Націраць, намазваць, што-н. чым-н. ТСБМ).

Шмараваць. Ням. schmieren с.-в.-ням. smir(we)n, ст.-в.-ням. smirwen узыходзіць да Schmer m, n, 'шмальц, сыры (свіны) тлушч'. С.-в.-ням smër, -wes, ст.-в.-ням., ст.-сакс. smëro, 'тлушч'. У пераносным сэнсе ст.-в.-ням., англа-саксонскае bismër 'насмешка, кпіны, іронія' і далейшыя ўтварэнні англ. -сакс. smierels, ст.-паўночнае smyrsl, smurning 'мазь, шмараванне', грэц. (s)myrīzo 'тру да бляску, націраю маззю'.

Грэц. smýrīsf 'паліравальны парашок', адсюль smyrízein 'паліраваць'. Гэты парашок паходзіць з Малой Азіі. Грэц. smýris генетычна роднаснае Schmer і schmieren, 'шмараванне і шмараваць'. І.-е. *smeru 'тлушч'.

Шараваць. 1. Церці; чысціць; націраць; *шараваць гузікі мелам* 'церці (чысціць) гузікі мелам'; *шараваць посуд* 'чысціць посуд'; 2. (рухаючы па паверхні) *не шаруй рукой па стале*.

Шмараваць разм. *націраць маззю*, намазваць; вымазваць; **Церці** 1. шараваць; чысціць (церці), шараваць; ваксаваць; чысціць абутак, 'ваксаваць абутак'.

А падарожныя тым часам
На двор да швагра заязджаюць,
Ідуць у хату, ўсіх вітаюць.

Швагер. Ням. Schwager m, с.-в.-ням., с.-ніж.-ням. swāger ст.-в.-ням. suagur. І.-е. *svēkurós-. 'той, хто належыць да свёкра', ст.-інд. з тым жа значэннем švāšurá-.

І хоць няважныя харомы
Тут гэта шляхта збудавала,
Але жыве і гора мала!

Шляхта. Ням. Geschlecht n 'род', с.-в.-ням. geslähte, ст.-в.-ням. gislahti 'племя, род, сям'я' пазычана ў польск. szlahta. Прыметнік ст.-в.-ням. gislaht, с.-в.-ням. geslaht 'ураджіцца здаровым, добрым, шляхетным' адваротнае ungeslaht, 'неуклюжий, неотесанный, грубый', ст.-в.-ням. ungeschlacht, с.-в.-ням. ungislaht 'нешляхетны, нізкі'; ст.-в.-ням. slahta, gislahti 'род'.

Роднаснае Schlag m 'удар'. Schlegel m 'шляга', ўзыходзяць да дзеяслова schlagen 'біць' параўн. *шлёгаць*.

Корань *slak — schlagen 'біць'.

А дзядзька ўперадзе тралюе
І галаву ўгару ўскідае,
Бярозу добрую шукае.

Шукаць. Ням. suchen, с.-в.-ням. suochen, sūechen, ст.-в.-ням. suohhan, -en, гоц. з асноўным значэннем *sōkjan 'высочваць'. Дзеяслоўны герм. корань *sōk- ад *sāg- '(чуць) высочваць'. Роднаснае грэц. hēgéomati 'вяду', 'іду наперадзе (шукаючы дарогу)', лац. sāgīre 'высочваць, дапільноўваць'.

Было ўсё тут параскідана:
І праслы нізкія паркана
З трухлявых шул павыязджалі.

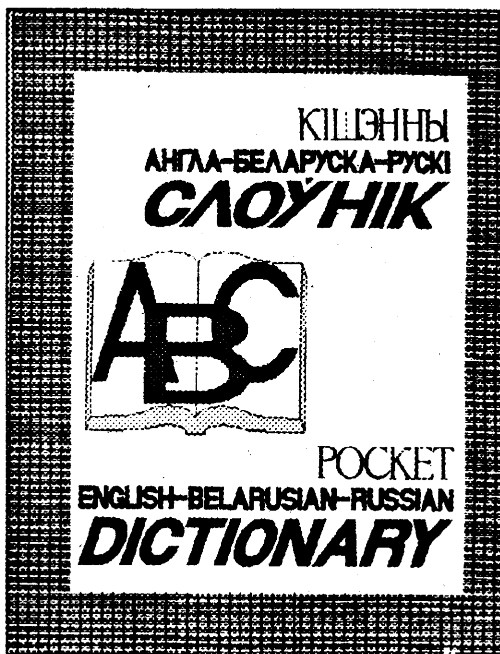
Шула. Ням Säule f, с.-в.-ням. sūl, (мн.лік siule), ст.-в.-ням. sūl (мн. лік sūli) ст.-паўнч. sūl(a). З абляўтам і тым жа значэннем гоц. sauls f.

Ды шыбы ў вокны паўстаўлялі.

Шыба. Ням. Scheibe f, с.-в.-ням. schibe, ст.-в.-ням. sciba, ст.-сакс. skiba. Герм. корань skībō- 'адрэзаны ад дрэва кружок', skēip з'яўляецца лабіяльным пашырэннем дз. кораня *skēi- 'рэзаць, аддзяляць'. Бліжэйшыя роднасныя грэц. skipōn 'адколаты сук, палка', лац. scipio 'палка'.

Ідзём да Беларусі

Выйшаў з друку падрыхтаваны выдавецтвам «Вышэйшая школа» «Кішэнны англа-беларуска-рускі слоўнік», складзены калектывам аўтараў. Выданне ўтрымлівае больш за 10000 найбольш ужывальных словаў і словазлучэнняў англійскай мовы. Як дадаткі ў яго ўваходзяць спісы геаграфічных назваў, лічэбнікаў, няправільных дзеясловаў, абрэвіятураў, мераў даўжыні ды вагі.

На жаль, гэтая невялічкая кніжка, каштоўная для ўсіх, хто пачынае вывучаць англійскую мову, у першую чаргу — для школьнікаў, мае невялікі наклад — 3000 асобнікаў.

У.П.

Кампутар загаворыць па-наску

У наш тэхнакратычны век ні адна мова не можа адчуваць сябе ўпэўнена і нармальна развівацца, калі яна не мае адпаведнай падтрымкі ў кампутарным асяроддзі — у сродках набору і апрацоўкі тэкстаў, у выдавецкай справе, у тэлекамунікацыі і г.д. А як усё гэта выглядае ў дачыненні да беларускай мовы? Адказы на гэтае і іншыя пытанні можна атрымаць з невялікай брашуры «Подготовка и обработка белорусских текстов на персональных компьютерах», якая летась выйшла ў выдавецтве «Вышэйшая школа». Брашура напісана на расійскай мове, але цалкам прысвечана рабоце з беларускімі тэкстамі. Нягледзячы на сціплы памер, яна ўтрымлівае шмат карыснай інфармацыі, якую немагчыма знайсці ў іншых выданнях, дае агляд становішча спраў з падтрымкай беларускай мовы і акрэслівае напрамкі далейшага развіцця гэтай падтрымкі.

Брашура выдадзена невялікім накладам, але яе яшчэ можна напаткаць у менскіх кнігарнях, прыкладам, у «Палітычнай кнізе». Упершую чаргу брашура будзе цікавая тым, хто працуе з беларускімі тэкстамі на кампутарах. Аднак і ўсім іншым, каму неабыякавы лёс беларускай мовы, не лішне будзе азнаёміцца з гэтым выданнем.

А.Б.

Урэшце!

«Дабранач, дзеці!»

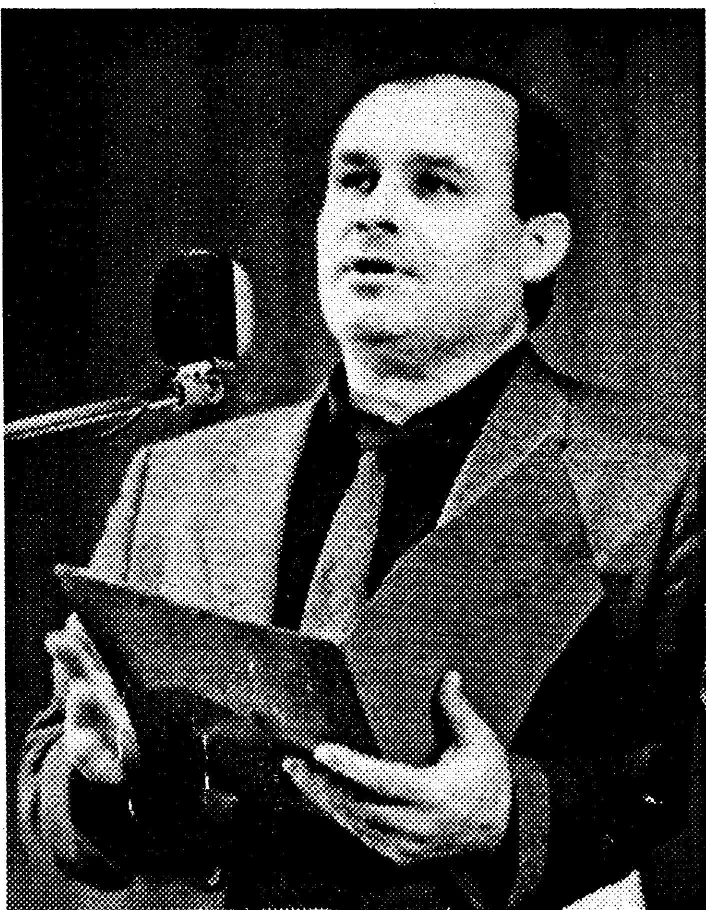
Дваццаць гадоў таму я працаваў стыльрэдактарам у газеце «Вячэрні Мінск» — існаваў і беларускі выпуск гэтае гарадской газеты. Памятаю, чыталі мы з Пятром Ліпаём нататкі чытачоў у падтрымку роднай мовы — для ўнясення іх пажаданняў у тэкст новай Канстытуцыі. Адпраўлялі заметкі ў набор, але далей наборнага цэха тая народная воля не трапляла: заметкі такія «вылоўліваліся» і знішчаліся. У нумар газеты не траплялі. У тыя часы амаль штодня прысылаў у рэдакцыю свае парады, як прыгожа і правільна пісаць па-беларуску, наш шаноўны Янка Скрыган. Яго варыянты выпраўлення газетнага матэрыялу былі зубным болем для начальства. Нарэшце Ян Скрыган змогся, адчуваючы непатрэбнасць сваіх высілкаў.

У шэрагу тагачасных прыкрасцяў была і такая. Добры стыліст Пятро Ліпай дамовіўся са мною, што кожны з нас на сваім дзяжурстве будзе правіць тыповую кальку «Спакойнай ночы, малышы!» на «Дабранач, дзеці!» Але выходзіла газета, і калька зноў і зноў вярталася на сваё месца. Рэдактар выклікаў нас на «кавёр» і вучыў рэдагаваць тэкст. Узорам для ўнармавання мовы павінна была быць поўнасцю закалькаваная «Звязда».

Мой кавалак хлеба перадалі пазней гаротнаму Міколу Прашковічу (пры тагачаснай забароне на прафесіі і Васіль Быкаў у «Гродненской правде» меў такі ж параметр на заробак). Але «малышы», як тыя мышы, снуюцца па праграме тэлебачання. І сёння, праз дваццаць гадоў, яны пачуваюцца гаспадарамі стыльрэдактуры. Бедныя «дзеці»...

С.ПАНІЗЬНІК.

Памяці Юрыя Авяр'янава

Яшчэ зусім нядаўна, на ўрачыстай вечарыне ў Доме літаратара, прысвечанай Максіму Багдановічу, Юрый Авяр'янаў чытаў вершы. Ён заўсёды ахвотна дапамагаў супрацоўнікам Дома літаратара, зычліва адгукаўся на кожную іх просьбу.

І як горка пісаць пра гэта ў мінулым часе. Неспадзявана сродкі масавай інфармацыі паведамілі, што Юрыя Авяр'янава ўжо няма сярод жывых. Мы ўжо больш не пачуем голасу гэтага палымянага прапагандыста твораў нашых класікаў роднага слова, не ўбачым яго на сцэне.

Жорсткі лёс забраў ад нас таленавітага артыста, спагаднага чалавека, грамадскага дзеяча. Не будзе яму годнай замены ў тэатры імя Янкі Купалы, дзе ён шмат гадоў увасабляў герояў нацыянальнай і замежнай літаратуры. Смерць Юрыя Авяр'янава — вялікая страта для нацыянальнай культуры.

У мінулую нядзелю ў менскім касцёле Святога Роха адбылася жалобная імша за душу нябожчыка Юрыя Авяр'янава.

Рэдакцыя.

Маладая Беларусь

Снежаньскі фестываль «Зямля пад белымі крыламі-1996»

(Заканчэнне. Пачатак на с.1.)

конкурсны твор гістарычным матэрыялам пра сваю вёску, вуліцу, школу.

Калі вы ўжо складзяце гістарычную даведку пра сваіх родных, вазьміце іх і ўважліва ўчытайцеся. І пра таго чалавека, якога найбольш ярка вы ўбачылі ў вашым уяўленні, трэба напісаць апавяданне ці верш, ці легенду — што хочаце, але па-мастацку, ярка, вобразна. І ў вас гэта атрымаецца, Таму што вы будзеце пісаць пра роднага чалавека.

Вы можаце выкарыстоўваць старыя фотаздымкі, лісты ды іншыя сямейныя дакументы. Аб'ём рукапісу не абмяжоўваецца. Твор можа быць напісаны на беларускай мове ці на любой іншай, роднай для вас.

Музыканты павінны напісаць 1—2 песні (ці вакальны ансамбль, хор) на старажытныя беларускія тэксты, якія падаюцца на 8-й старонцы газеты. Пажадана ўлічваць асаблівасці песень свайго рэгіёна.

Усе ўдзельнікі конкурсу будуць падзелены на 4 узроставыя групы (10—11, 12—14, 15—17 і 18—20 гадоў).

Лепшыя творы пераможцаў будуць надрукаваны ў рэспубліканскіх газетах ды часопісах. А выдатны беларускі дырыжор, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Ігар Мацюхоў паабяцаў нават падрыхтаваць канцэрт з лепшых твораў нашага конкурсу (розных гадоў). Сёлета наш конкурс ператворыцца ў сапраўдны фестываль «Зямля пад белымі крыламі». Мяркуецца, што ў першы дзень фестывалю будуць гучаць творы пераможцаў 1996 года, а на другі дзень выступяць нашыя майстры мастацтваў, якія выканаюць творы пераможцаў нашага конкурсу.

І ўсё гэта мы запішам на відэакасету, якую пераможцы конкурсу змогуць пазней паказаць сваім дзецям ды ўнукам!

Заяўкі для ўдзелу ў рэспубліканскім фестывалі «Зямля пад белымі крыламі» і свае творы (у двух экземплярах) дасылайце да 1 кастрычніка 1996 г. на адрас:

230024, Гародня, вул.Гогаля, 45.

У заяўцы абавязкова пазначце:

1. Прозвішча, імя, імя па бацьку, дату нараджэння.
2. Ваш хатні адрас і тэлефон, тэлефон школы.
3. Раздзел конкурсу-фестывалю, у якім Вы хочаце ўдзельнічаць.

Даведкі пра ўдзел у конкурсе-фестывалі «Зямля пад белымі крыламі-1996» можна атрымаць па гарадзенскім тэлефоне: (0152) 6-89-02; 6-79-71; 2-30-07.

По даручэнні арганізатараў конкурсу
С.І.КАНУННІКАЎ.

1. Усіх віншуем з Новым годам.
Святы вечар добрым людзям*.
З Новым годам й з усім родам,
І з святачкамі, і з каляднічкамі,
Перша святачка — Святое Ражаство,
Друга святачка — Святое Васілле,
А трэце святачка — Святое Хрышчэнне,
Святое Хрышчэнне і калядам прашчэнне.
Гэй! (3) Ці не жыў жа буду я?

———

**Прыпеў паўтараецца пасля кожнага радка.*

2. А калядачкі, бліны-ладачкі,
Ой, лі, ой, люлі, бліны-ладачкі*
А калядныя бліны ладныя.
А у заінькі да тры сцежачкі.
Перша сцежачка — у зялён гарод,
Друга сцежачка — у вішнёвы сад
Трэця сцежачка — на крынічаньку.
У зялён гарод — усё наесціся,
На крынічаньку — усё напіціся,
У вішнёвы сад — прахадзіціся,

———

**Прыпеў «Ой, лі, ой, люлі» паўтараецца з другой часткай кожнага радка.*

3. Забалела ды мая галованька,
Забалела галава.
Гэй! (3) Забалела галава.
А што ж будзе, калі з той галованькі,
Можа, я памру, памру?
Гэй! (3) Можа, я памру, памру?
Ой, пайдзіце, ка мне прывядзіце
Ды каго жа я люблю.
Гэй! (3) Ды каго жа я люблю.
Прывядзіце ка мне Кацярыну,
Ці не жыў жа буду я?

4. Ой ты, думачка-дума,
Звяла молайца з ума.
Ён не ў долю ўрадзіўся,
Не па волі ажаніўся.
Ажаніла яго маць,
Да не знала, дзе узяць.
Да ўзяла мне жану
Не па сэрцу майму:
Не магу я з ёю жыць.
Ой, вазьму я жану
Ды за праву руку,
Да і павяду я жану
К ціхаму Дунаю.

5. Зорачка ўзышла, я спаці лягла,
Другая ўзышла, я прачнулася,
Ад нялюбага адвярнулася,
Цяжка мне, важка ўздыхнулася.
У мяне нялюбы праўды пытае:
— Чаго, мілая, цяжка ўздыхаеш?
Ці ты за мною хлеба не маеш?
— Ялхеб-соль маю і ўсё панімаю —
За нялюбым жыць не маю.

6. — Дзе ж ты, бурлак, валачыўся,
Эй, што па пояс намачыўся?*
— Ой, за конямі, за валамі.
— Брэшаш, бурлак, — прышлі самі.
Як стаў бурлак пасцель слаці,
Эй, ад кута да парога.
Усё сена да й салома,
— Годзе ж табе, бурлак, спаці,
Эй, пара табе валы гнаці.

7. Ехаў Лазар з Украіны,
Згубіў жонку ў каліне.
— Чом ты, жона, не крычала,
Як із воза выпадала?
— Ой, каб жа ты, добры муж.
То зрабіў бы добры воз.
— Ой, каб ты добра жона
То сядзела б заўшэ дома.

Расчыніліся куфры

У Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь наладжана выстава «Мастацка-графічныя рэканструкцыі нацыянальнага касцюма, выкананыя паводле палявых даследаванняў Міхася Раманюка, матэрыялаў, пачэрпнутых у музеях і архівах Беларусі, Расіі, Польшчы, Летувы, а таксама ў літаратурных крыніцах». Фундавалі выставу музей, у якім яна наладжана, ды Беларускі Фонд Сораса і Прадстаўніцтва ДЭУ Электронікс у Беларусі.

Вядомы наш мастацтвазнаўца і этнограф Міхась Раманюк аб'ездзіў усю Беларусь ды фатаграфаваў, маляваў народныя строі, узоры ткацтва ды іншых рамёстваў. Вынікам ягоных вандровак і даследаванняў стаў цудоўны альбом «Беларускае народнае адзенне» (1981 г.), дзе сабраныя жаночая і мужчынская будзённая і святочная вопратка, галаўныя ўборы шмат якіх куткоў нашай Радзімы. Гэтае выданне яскрава паказала прыгажосць нашых жанчын, іх чароўнае майстэрства — стварэнне інтэр'еру ў хатах, стварэнне цудоўных строяў. «Яны хадзілі па зямлі, як каралевы», — пісаў пра жанчын, чые асобы і вопратка аздабляюць усе старонкі таго альбома, адзін з рэцэнзентаў. Дзівіліся, захапляліся, зайздросцілі майстэрству і густу беларусак і наведвальнікі замежных выставаў, якія наладжваў Міхась Раманюк у Парыжы, дзе таксама была выдадзена кніжка «Costume national bielorusse», і Ліёне.

Выстава адчынена ненадоўга. Спяшайцеся!

З.С.

І смех і грэх

Жарт моцы надае

Пэўна, мая прапанова выклікае здзіўленне, магчыма катэгарычную непрыймальнасць, бо гучыць яна дзіўна: «Беларусы! Давайце пасмяёмся з саміх сябе».

Доўгі час мы хвалілі сябе, цвярдзілі ўсюды, што мы самыя лепшыя (талерантныя). Не дало гэта ніякіх вынікаў. Не прыйшла сама сабою да нас лепшая доля. Не сталі нас болей паважаць у свеце. Мы нечым падобныя на сваіх кіраўнікоў, што выдаюць загады, каб мы іх хвалілі.

А можа мы, сапраўды, не тыя, за каго хочам сябе выдаць і якімі бачыць.

Такія! Але хворыя на бяспамяцтва, на адсутнасць уласнага гонару, годнасці і шмат яшчэ на што. Усялякую хваробу лечаць. А лекі заўжды бываюць горкімі, бы палын, і пякучымі, бы крапіва.

Мы — звычайныя людзі, але ўсё ж апошнім часам нарабілі шмат глупства і працягваем чыніць яго далей. Дык давайце глянем на сябе, на свае ўчынкі не толькі крытычна, але і іранічна, з жартам. І калі адзін чалавек (беларус) з дзесяці пасмяецца над сабою, то адзін з сотні задумаецца пра сэнс жарту. А калі чалавек думае, то гэта ўжо някепска.

Язэп ПАЛУБЕТКА.

———

Да шынкара звяртаецца адзін з наведвальнікаў.

— Чаму вы не абслугоўваеце таго госця. Каторую гадзіну да яго ніхто не падыходзіць. Відаць, са скрухі ён нават пачаў нешта даставаць з торбачкі і есці.

— То сапраўдны беларус.

— Хіба беларусы не як усе?

— Сапраўдны беларус у шынок прыходзіць не толькі са сваёю гарэлкаю, але і з закуссю.

———

Сядзяць за столікам два мастакі і гутараць:

— Чаму ты малюеш беларусаў у іх нацыянальных строях? Чаму не апранеш у сучасны модны гарнітур?

— Тады яны будуць сябе лічыць якой заўгодна нацыянальнасці, толькі не беларусамі.

———

Пабачыліся школьныя сябры, крутыя цяперашнія бізнесмены. Выпілі па чарцы ды пачалі ўспамінаць самае-самае. Усе перабралі. Урэшце адзін з іх кажа:

— Самыя светлыя гады ў маім жыцці — гэта калі я вучыўся ў першым класе.

———

ПРЭМ'ЕРЫ шынка «У Лявона»

Пытаюць у шынкара:

— Як вы ставіцеся да людзей улады?

— Падаю ў залежнасці ад пасады.

———

— Вы прапануеце сваім кліентам французскае, іспанскае віно. А калі зможаце пачаставаць наведвальнікаў тутэйшымі напоямі?

— Калі айчынная вытворчасць надрукуе адпаведныя этыкеткі.

———

Пажарны інспектар заходзіць у шынок.

— У вас гаручыя рэчывы ёсць?

— Багаты асартымент. «Сталічная», «Руская», «Белавежская». Увогуле болей дзесяці назваў. Што жадаеце?

———

Шынкар просіць вучонага-філолага:

— Распавядзі самы смешны анекдот пра беларускую мову?

— Беларуская мова на Беларускім тэлебачанні.

Заснавальнік: ТБМ імя Ф.Скарыны.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220029, г.Менск, вул.Чычэрына, 1. Тэлефон: 33-17-83.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:
Эрнэст Ялугін — галоўны рэдактар, Лявон Баршчэўскі, Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Ніл Гілевіч, Вольга Кузьміч, Анатоль Клышка, Уладзімір Ламека, Уладзімір Панада, Зміцер Санько, Здзіслаў Сіцька — адказны сакратар, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара можа не адпавядаць меркаванню рэдакцыі. Рукапісаў рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

Індэкс 63865. Замова зак.87

Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку». 220041, г.Менск, пр.Ф.Скарыны, 79.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Наклад 3480 паасобнікаў.
Падпісана ў друк 22.01.1996 г. у 15 гадзін.